

**Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
katedra kulturologie**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Jana Velichová

Volný čas jako fenomén dnešní doby

Praha 2012

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Hubáček, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného či stejného titulu.

V Pardubicích

dne

Jana Velichová

Abstrakt

Volný čas je aktuální problém moderní společnosti, ale současně multidimenzionální jev. Souvisí s ním celá řada současných problémů, které se projevují v různých oblastech života společnosti. Diplomová práce je zaměřena na identifikaci těchto problémů, jejich historický vývoj a také společenskovední reflexi. Snaží se je interpretovat jako sociokulturní jevy. Jsou to problémy projevující se v tak různorodých oblastech, jako jsou genderové rozdíly, vliv techniky a médií na společnost, ekonomické jednání lidí, seberealizace, sociální aktivity, působení nových technologií, šíření sociálně patologických jevů, eskapické funkce médií, vytváření a reprodukce sociálních sítí a sociálních skupin. Ke zkoumaným jevům práce uplatňuje axiologický i neaxiologický přístup. Řešení tématu je doplněno poznatky týkajícími se uvedených problémů z vlastního empirického šetření.

Abstrakt

Leisure time is topical problem of the modern society, as well as a multidimensional phenomenon. It is associated with a number of other current issues that affect various areas of the life of the society. The thesis focuses on their identification, their historical development, and their reflection from the point of view of social sciences. It attempts to interpret them as socio-cultural phenomena. These problems manifest themselves in quite divergent areas, such as gender differences, influence of technology and the media on the society, economic behaviour of people, self-presentation, social activities, impact of new technology, dissemination of socially pathological phenomena, escapist functions of the media, creation and reproduction of social networks and social groups. The thesis applies an axiological and non-axiological approach to the examined phenomena. The solution of the topic is complemented with findings relating to the specified problems, which have been obtained through an empirical survey.

Klíčová slova

volný čas, sociokulturní jev, subkultura, kulturní změna

Keywords

leisure, socio-cultural phenomenon, subculture, cultural change

Obsah:

1. Úvod.....	-5-
2. TEORETICKÁ POJETÍ KULTURY A VOLNÉHO ČASU.....	- 7 -
2.1 KULTURA.....	-7-
2.2 VOLNÝ ČAS.....	-9-
2.3 KLÍČOVÉ POJMY.....	-12-
3. HISTORICKÝ VÝVOJ VOLNÉHO ČASU.....	- 14 -
4. AKTUÁLNÍ PROBLÉMY.....	- 20 -
4.1 EKONOMICKÉ VNÍMÁNÍ VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT.....	- 20 -
4.2 VOLNÝ ČAS V KONTEXTU PŘETECHNIZOVANÉ A MEDIALIZOVANÉ SPOLEČNOSTI 21. STOLETÍ.....	- 24 -
4.3 VLIV NOVÝCH TECHNOLOGIÍ NA VOLNÝ ČAS.....	- 27 -
4.4 GENDEROVÁ ODLIŠNOST VE VNÍMÁNÍ VOLNÉHO ČASU A JEHO VÝZNAMU.....	- 29 -
4.5 SOCIÁLNÍ SÍŤ, VZNIK, HISTORIE, FUNKCE A SOCIÁLNÍ DOPADY NA SPOLEČNOST.....	- 33 -
4.6 VOLNÝ ČAS A DULEŽITOST SKUPINOVÝCH.....	- 41 -
AKTIVIT (STRAVOVÁNÍ).....	- 41 -
4.7 CHARITA A JEJÍ VNÍMÁNÍ JAKO POKUS O UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU LIDSKÉ EXISTENCE.....	- 46 -
4.8 VOLNÝ ČAS Z HLEDISKA VLASTNÍ SEBEREALIZACE A POCITU USPOKOJENÍ..	- 49 -
4.9 VOLNÝ ČAS A ÚTĚK OD REALITY POMOCÍ MÉDIÍ.....	- 53 -
4.10 VOLNÝ ČAS Z HLEDISKA UŽÍVÁNÍ PSYCHEDELICKÝCH A JINÝCH PODPURNÝCH LÁTEK.....	- 60 -
5. ANALYTICKÁ ČÁST.....	- 65 -
5.1 POPIS VÝZKUMNÉHO PROJEKTU.....	-65-
5.2 SHRNUŤÍ VÝSLEDKŮ.....	-68-
5.3 SHRNUŤÍ VÝSLEDKŮ.....	-75-
6. ZÁVĚR.....	- 76 -
Seznam použité literatury:.....	- 78 -

1. ÚVOD

Téma volný čas jako fenomén dnešní doby jsem si pro zpracování diplomové práce zvolila ze dvou důvodů. První z nich byl, že toto téma mě zajímá dlouhodobě a začala jsem ho rozvíjet již v práci k postupové zkoušce. Druhým důvodem bylo, že zájem o problematiku volného času, ačkoliv se stále týká života všech lidí, od konce šedesátých let minulého století, kdy se těšil největší odborné pozornosti sociologů, filozofů a ekonomů, postupně upadal. Mým cílem bylo toto zajímavé téma připomenout a podívat se na něj z různých úhlů pohledu. Považuji totiž volný čas nejen za aktuální problém moderní společnosti, ale současně za multidimenzionální jev. S volným časem totiž souvisí celá řada současných problémů, které se projevují v různých oblastech života společnosti.

Moje diplomová práce je zaměřena na identifikaci těch problémů souvisejících s volným časem, které se aktuálně objevují a jsou předmětem diskusí v různých společenských vědách, aniž by přitom byla jejich souvislost s volným časem explicitně řešena. A to přesto, že podstata těchto problémů a možnosti jejich řešení s problematikou volného času těsně souvisejí.

Mým záměrem je identifikovat tyto problémy, poukázat na jejich historický vývoj a také společenskovědní reflexi a interpretovat je jako sociokulturní jevy. Přitom uplatňuji axiologický i neaxiologický přístup ke zkoumaným jevům. Na jedné straně usiluji o nezaujatý, objektivní popis podstaty daných problémů, ale na druhé straně se snažím naznačit možnosti jejich řešení.

Především se snažím aplikovat při řešení problematiky volného času jako fenomenu dnešní doby oba základní kulturologické pohledy, pohled kulturně antropologický a pohled filozoficko hodnotící. Proto považuji za důležité v první části práce vyjít z rekapitulace vývoje chápání pojmu „kultura“ a teprve následně se zabývat teoretickým pojetím problematiky volného času.

Ve druhé části práce shrnuji historický vývoj volného času jako specifického fenomenu charakteristického pro různé typy a vývojové fáze lidské společnosti,

zejména v rámci euroamerické civilizace. Součástí této kapitoly je i charakteristika aktuálních problémů moderní společnosti souvisejících s oblastí volného času.

Třetí část práce je věnována jednotlivým problémům, které jsou aktuální v současné společnosti, přičemž podle mě, aniž by to bylo zřejmé, souvisejí s charakteristikami trávení volného času. Jsou to problémy projevující se v tak různorodých oblastech, jako jsou generové rozdíly, vliv techniky a médií na společnost, ekonomické jednání lidí, seberealizace, sociální aktivity, působení nových technologií, šíření sociálně patologických jevů, eskapické funkce médií, vytváření a reprodukce sociálních sítí a sociálních skupin.

Při řešení tématu práce jsem se snažila ilustrovat některé poznatky týkající se výše uvedených problémů pomocí vlastního empirického šetření. Popis šetření a jeho výsledků jsou uvedeny ve čtvrté kapitole.

2. TEORETICKÁ POJETÍ KULTURY A VOLNÉHO ČASU

2.1 KULTURA

Pojem kultura má svůj etymologický původ v antickém starověku. Vznikl z latinského „colo“, „colere“ a byl původně spojován s oděláním zemědělské půdy („agri cultura“). Novou dimenzi pojmu kultura odkryl římský filozof Marcus Tullius Cicero (106 – 43 př.n.l.), když v „Tuskulských hovorech (45 př.n.l.) nazval filozofii kulturou ducha. Tím položil základ pojetí kultury jako charakteristiky lidské vzdělanosti. Pojem kultura tak získal selektivní funkci – odděloval ty, kteří prostřednictvím filozofie rozvíjeli své intelektuální schopnosti, od všech ostatních, kteří setrvali ve filozofické nevědomosti. Kultura již tehdy vystupovala jako hodnotící pojem vázaný na osobnost. Pojetí kultury od samého začátku označovalo aktivní lidskou činnost. Ve středověku se pojmu kultura jako charakteristiky kultivace lidských schopností příliš neužívalo. S nástupem renesance a humanismu dochází k obnovení antického významu pojmu kultura. Opět jde o užívání pojmu kultura pro označení sféry pozitivních hodnot, které přispívají ke zdokonalování lidských schopností. Člověk je chápán jako aktivní tvůrce kultury. Jejím prostřednictvím neustále překračuje kruh svých existenčních možností a přetváří tak přírodu i sebe. Mezníkem v chápání pojmu kultura je spis německého právníka a historika Samuela von Pufendorfa (1632 – 1694) „Osm knih o právu přirozeném a právu národů,“ (1688), který vymezil kulturu v důsledné opozici k přírodě. Tím silně ovlivnil osvícenské pojetí kultury. On ji také osamostatnil jako nezávislou lexikální jednotku. Pufendorf zahrnul do kultury všechny lidské výtvořky a společenské instituce – jazyk, vědu, morálku, zvyky, odívání i bydlení. Problematika kultivace schopností člověka se tím rozšířila o produkty lidské činnosti. V 18. století bylo téma kultury rozvíjeno v dílech německých univerzálně orientovaných historiků. Karl Franz von Irwing (1728-1881) je autorem eseje „ O kultuře lidstva“ (1779). Kultura pro něj představuje především kultivaci, tedy souhrn zdokonalení, k němuž může být člověk povznesen ze svého přírodního stavu. Axiologickému pojetí kultury se dále věnoval německý jazykovědec a historik Johann Christoph Adelung (1732-1806) ve svých slovníkových definicích a v dílech věnovaných dějinám kultury. Kulturu definuje jako zdokonalení a zušlechtění nebo zjemnění celkových duševních i tělesných sil osoby nebo lidí, zejména zdokonalení a

zjemnění zvyků a mravů. Předpoklady k překonání osvícenské koncepce kultury položil německý filozof a historik Johann Gottfried Herder (1744-1803). V díle „Myšlenky k filosofii dějin lidstva“ (1784-1791) pracoval s hypotézou, podle které člověk v existenčním zápase nahrazuje své fyzické nedostatky kulturou jako specificky lidským nástrojem adaptace k prostředí. Rozhodující úlohu v tomto procesu hraje tradice, předávaná dalším generacím, které ji rozvíjejí. Kulturou jako takovou považoval za univerzální lidský fenomén. Herderovu koncepci lze považovat za vyvrcholení teorií kultury, které syntetizují filozofickou a speciálně vědní povahu pojmu kultura. Další vývoj pojmu kultura je třeba sledovat ve dvou paralelních liniích. Na počátku první linie stojí německá klasická filozofie, jejíž představitelé dále rozpracovali filozofickou dimenzi pojmu kultura. Druhá linie, zpočátku reprezentovaná pracemi historiků, vytváří v polovině 19. století široké spektrum pohledů složené z rodící se etnografie, etnologie, antropologie a archeologie. (Soukup,2004).

V pracích představitelů německých klasických filozofů je pojem kultura používán především jako charakteristika pozitivních hodnot. Patří sem filozofie zejména Immanuela Kanta (1724-1804) a jeho kategorický imperativ, neboli mravní zákon, který člověku umožňuje jednat svobodně na základě vnitřního mravního zákona. Cílem kulturního vývoje je dle něj vytvoření fyzicky a mravně dokonalé bytosti. Na koncepci Kanta navázal německý dramatik Friedrich Schiller (1759-1805) a filozof Johann Gottlieb Fichte (1762-1814). Fichte navázal na Kantovo vyzdvižení praktického rozumu nad rozum teoretický a sdílel jeho pojetí člověka jako morální bytosti vyčleněné z vnější nutnosti. Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831) pojímal slovo kultura ontologicky. Pracuje s teorií vývoje absolutní ideje, který probíhá dialekticky, tedy vývojem protikladů. Absolutní duch se poznává v celku světa a dějin a je konstruován v umění, náboženství a filosofii.

V 19. století si němečtí filosofové uvědomují, že prostředí kultury je zvláštní sférou života a docházejí k postojí, že není možné ji poznat pomocí metodologie přírodních věd a tak německý filozof Wilhelm Dilthey (1833-1911) zavádí rozdělení věd na vědy přírodní, které pracují s fakty a vědy o duchu, které mají odhalovat význam jevů a pomáhat při porozumění společnosti. Do věd o duchu zahrnuje projevy kultury, jako jazyk, morálku, umění, náboženství a vědu. Heinrich Rickert (1863-1936) chápe kulturu jako způsob lidské existence. Zahrnuje do ní všechno, co člověk vytvořil.

Zároveň zastává názor, že vše, co člověk vytváří, vytváří s ohledem na určité uznávané hodnoty. Kulturní hodnoty zúžil na hodnoty, které člověka kultivují, tedy na hodnoty dobra a přispěl tak k založení filozofie kultury jako teorie hodnot – axiologie. (Soukup,2004).

Tak, jak se proměňoval pohled na pojem kultura ve filozofii, proměňoval se pohled i speciálních vědních disciplín. Historik Gustav Friedrich Klemm (1802-1867) ve svých dílech „Všeobecné kulturní dějiny lidstva“ (1843-1852) a „Všeobecná věda o kultuře“ (1854-1855) se nedívá na kulturu jako kultivování lidských schopností, ale věnuje pozornost stavu a stádiím kultury. S jeho dílem je spjata zrození moderního globálního antropologického pojetí kultury. V 2. polovině 19. století si pojem kultura nachází cestu z Německa do ostatních zemí, zejména do Ruska a Anglie. V roce 1871 anglický antropolog Edward Burnett Tylor (1832-1917) ve svém díle „Primitivní kultura“ formuluje první antropologickou definici kultury jako komplexní celek, který zahrnuje poznání, víru, umění, právo, morálku, zvyky a všechny ostatní schopnosti a obyčeje, jež si člověk osvojil jako člen společnosti. Kultura v antropologickém pojetí zahrnuje všechny produkty lidské činnosti, pomocí kterých se člověk adaptoval na vnější prostředí. Její studium již není omezeno pouze na sféru pozitivních hodnot, které člověka kultivují.

Během 1. poloviny 20. století se antropologický pojem kultura rozšířil do vědních disciplín jako etnologie, archeologie, sociální a kulturní antropologie, etnografie a dále do psychologie, sociologie a historie. (Soukup,2004).

2.2 VOLNÝ ČAS

Francouzský sociolog volného času Joffre Dumazedier (1915-2002) pokládá sice volný čas za součást předchozích civilizací, jeho masový rozvoj však právem umísťuje až do 19. a 20. století. Za základní rysy volného času považuje svobodnou volbu účasti na jeho aktivitách, bezprostřední neužitečnost a poskytování radosti i uspokojování osobních potřeb. ~Cas volný v jeho současném slova smyslu vytvořil

ovšem až kapitalismus. V něm získává volný čas tři zásadní odlišnosti ve srovnání s předchozím obdobím:

1. je individualizovaný, člověk jím disponuje relativně samostatně, na rozdíl od preliterárních společností, v nichž čas práce i čas oddechu jsou podřízeny jednotné kolektivní kontrole, obvykle formou náboženských regulí.
2. je všeobecný, týká se převážné většiny členů společnosti
3. je postaven do protikladu k pracovní době, která ve spojení s prodejem pracovní síly vystupuje vůči člověku jako čas „pro cizí“. (Dumazedier, 1974).

Vědci se v zásadě shodují na třech funkcích volného času, které zároveň mohou sloužit i jako hierarchizační měřítko hodnoty jeho využití. Člověk jednak odpočívá, jednak vyhledává zábavu a věnuje se jí a konečně zde také rozvíjí svou vlastní osobnost. Tyto funkce lze vyjádřit jako fyzickou a psychickou regeneraci pracovní síly a jako osvojování či aktivní spoluvytváření kultury v širokém významu.

Významným pojetím volného času je teorie zahálčivé třídy amerického ekonoma a sociologa norského původu Thorsteina Veblena (1857 – 1929). Své nejslavnější dílo „Teorie zahálčivé třídy“ napsal v době svého působení na Chicagské univerzitě a kromě níže popsané teorie obohatil angličtinu o slovní spojení „conspicuous consumption“, neboli „okázalá spotřeba“. Zahálčivá třída jako celek zahrnuje šlechtu a duchovenstvo spolu se značnou částí jejich suity. Zaměstnání těchto tříd jsou sice patřičně odlišná, ale vyznačují se společnou ekonomickou charakteristikou – jsou neproduktivní. K těmto neproduktivním zaměstnáním vyšších tříd patří vládnutí, válčení, bohoslužba a sport. Společnosti, kterým chybí vymezená zahálčivá třída, se navzájem podobají také v určitých jiných charakteristikách své sociální struktury a životního způsobu. Jsou to obvykle malé, usedlé skupiny, jsou chudé a individuální vlastnictví není dominantním rysem jejich hospodářského systému. Doklady, které nám poskytují zvyky a kulturní charakteristiky společností nacházejících se na nízkém vývojovém stupni, ukazují na to, že instituce zahálčivé třídy vznikala pozvolna během přechodu od divoštví k barbarství, od pokojného k důsledně válečnickému způsobu života. Podmínky, aby se konstitovala v úplné formě, jsou dvě:

1. Společnost musí přejít ke kořistnickému způsobu života.

2. Životní prostředky musí být v relativně dostačujícím množství snadno dostupné, aby bylo možno značnou část populace uvolnit ze stálé, každodenní rutinní práce.

Základní předěl mezi mírovou a kořistnickou fází kultury není mechanický, ale duchovní. Změna v postojích je důsledkem změn v materiální stránce života skupiny a probíhá postupně, když nastanou okolnosti příznivé k rozvoji kořistnického postoje. Nutnou podmínku pro vznik takové kultury stanovuje určitý rozvoj výroby. Výrobní metody musí být rozvinuty do takového stupně produktivity, aby přinášely alespoň nějaký přebytek bohatství, o který má smysl bojovat. Životní úroveň musí přesahovat pouhé zabezpečení existence jako takové. Pro zahálčivou třídu se stává otázkou cti a uznání, že nepracuje. Zdržení se práce je obecným dokladem bohatství a tudíž i konvenční známkou společenského postavení. Slovo „zahálka“ neznamena klid a nečinnost. Čas tráví neproduktivně, protože práce je pociťována jako něco nedůstojného a je třeba prokázat finanční a majetkové poměry, které takový způsob života umožňují. (Veblen,1999).

Z jazykového významu slovního spojení volný čas se nabízí logický závěr o nemožnosti plně rozvinout vlastní aktivitu v pracovním procesu, což je u většiny lidí obvyklé a nebo její vykonávání způsobuje jedinci určitý stupeň nepohodlí v tom, že musí překonat přirozenou lidskou vlastnost, která se mohla začít plně rozvíjet až od doby, kdy integrace společnosti přinesla dělbu práce a bylo možné nedělat v podstatě nic a přesto se začlenit určitým způsobem do ekonomicky fungující strukturované společnosti, a tou je lenost. Pokusím se rozebrat a odhalit motivace lidské populace z hlediska její budoucí schopnosti vytvářet hodnoty a rozvíjet se i v jiném než ryze profesním směru v měnícím se ekonomicky společenském prostředí.

2.3 KLÍČOVÉ POJMY :

V této fázi mé práce, tedy ještě před vlastním řešením tématu volného času, považuji za nezbytné definovat a ujasnit význam důležitých pojmů, které s ním souvisejí.

Kultura:

1. V antropologickém pojetí – je chápána jako systém artefaktů, sociokulturních regulativů a idejí sdílených a předávaných členy určité společnosti.

2. V axiologickém pojetí – představuje třídu pozitivních hodnot přispívajících k humanizaci člověka a rozvoji jeho schopností.

3. Populární - v běžném jazyce slouží k označení zábavy sdílené širokými vrstvami populace. Je spjatá zejména s prostředky masové komunikace, jako je tisk, film, rozhlas, televize a elektronická média.

Subkultura – představuje specifický soubor artefaktů, sociokulturních regulativů a idejí, který se do jisté míry odlišuje od majoritní kultury, která tvoří kontextuální rámec daného společenství.

Enkultura - zahrnuje proces včlenění jedince do kultury, který zahrnuje osvojení artefaktů, sociokulturních regulativů a idejí sdílených členy dané společnosti.

Kontrakultura – označuje typ subkultury, pro kterou je typický nesouhlas a opozice se sociokulturními regulativy a idejemi převládající majoritní kultury.

Kulturní změna – je nehodnotící kategorie, která slouží k popisu dvou základních typů kulturní změny, a to:

1. Kulturní změna endogenní, která charakterizuje procesy vzniku, transformace nebo zániku kulturních systémů nebo jejich částí. Tyto změny probíhají prostřednictvím inovace, tedy objevů a vynálezů realizovaných uvnitř dané kultury.

2. Kulturní změna exogenní, která charakterizuje procesy vzniku, transformace nebo zániku kulturních systémů nebo jejich částí. Tyto změny probíhají při kontaktu s jinou kulturou, tedy prostřednictvím kulturní difuze nebo migrace obyvatelstva.

Akulturační – představuje typ exogenní kulturní změny, k níž dochází při vzájemném kontaktu různých kultur.

Inovace kulturní – popisuje mechanismus endogenní kulturní změny spočívající ve vzniku nových kulturních prvků a komplexů uvnitř daného kulturního systému.

Volný čas –anglicky leisure time, francouzsky le loisirs je obecně čas, v němž člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků plynoucích ze společenské dělby práce nebo z nutnosti zachování svého biofyzilogického či rodinného systému. Definice volného času jako času, který zbývá po splnění pracovních a nepracovních povinností, bývají označovány jako kvantitativní či reziduální (zůstatkové). Vedle nich existuje také řada pokusů o určení volného času pomocí nějaké jeho významné vlastnosti – obvykle je to subjektivně svobodná volba činností ve volném čase, jejich bezprostřední neutilitárnost, přítomnost příjemných prožitků a očekávání apod. Už v tomto základním rozlišení se do jisté míry odráží dvojí výchozí přístup k chápání tohoto jevu, známý vlastně už od dob Aristotelových, který ve své „Etice Nikomachově“ zdůrazňuje význam volného času pro jedince (jako činnosti, přinášející mu nejvyšší vnitřní blaho, a ztotožňované proto s rozjímáním (zatímco v „Politice“ podtrhuje spíše jeho sociální roli (především jako prostoru pro veřejnou činnost. (Velký sociologický slovník,1996).

3. HISTORICKÝ VÝVOJ VOLNÉHO ČASU

Podíváme li se na lidskou společnost, která se vyvíjí několik tisíciletí, vidíme, že většina času byla v počátcích lidské existence spotřebována pouhým bojem o přežití. Pokud se lidem nepodařilo zajistit dostatečné množství potravy, tak ohrožovali nejen sebe jako jedince, ale později i skupinu jako takovou. Kniha českého spisovatele Eduarda Štorcha (1878-1956) „Lovci mamutů“ z roku 1918 velmi poutavou formou popisuje první organizované skupiny lidí a jejich hierarchii. Tlupa měla svého vůdce, každý člen tlupy měl přiděleny své povinnosti, které musel vykonávat. V zájmu zachování života měla i své tvrdé tresty za neuposlechnutí či nevykonání určité činnosti. Bylo by naivní si myslet, že v této rané lidské formaci všichni fungovali bez problémů, beze snahy vyhnout se svým povinnostem. To je dáno lidskou přirozeností, která se nemění. Člověk je - jak říkal přední český filozof, politik a státník Tomáš.G. Masaryk (1850 -1937) nucen překonávat přirozený odpor k práci. (Masaryk,1926). Na úsvitu lidských dějin si člověk musel vytvořit a poté rozvíjet adaptivní strategie, které mu umožňovaly adaptovat se na prostředí, ve kterém pobýval. Základní podmínkou přežití byla velká intelektuální kapacita a používání rozumu – tzv. tvůrčí genius. Pro paleolitického lovce byly stejně podstatné lovecké zbraně, nástroje jako postupy a dovednosti, které mu pomáhaly zabezpečit a usnadnit si život. Vyprávění o původu měly zase zásadní význam pro jejich chápání sebe sama a jejich místa na zemi. Mytologické příběhy se uchovávaly a předávaly z generace na generaci. Vnitřní svět, kreativní myšlení a schopnost vyjádření se projevoval například v paleolitickém výtvarném umění a do dnešní doby dochoval v paleolitických jeskynních svatyních v Lascaux ve Francii a v Altamiře ve Španělsku v podobě zobrazených loveckých scén.

Jak čas běžel, vyvíjela se i lidská společnost směrem k větší organizaci , rozvíjel se obchod a probíhaly strukturální změny. Již Fénicičané, poté, co jako první začali pro směnu zboží používat peníze, vytvořili podmínky pro vznik vysoce postavené vrstvy lidí. Ti zjišťují, že rozvrstvení společnosti na základě výše získaných příjmů a majetku je ideální způsob k ovládnutí méně úspěšných, z čehož se stal univerzálně platný princip trvajících do dneška. Popsané jsou snahy rady starších v řeckých státech, předcházejících Athény a Spartu, eliminovat možnost korupce v demokratických volbách. S touto rozvíjející se společností přichází i fenomén volného času a jeho

využití. Antická společnost velebila harmonii těla a ducha a v souladu s tím pojímala i volný čas. Soudím, že tato etapa ve vývoji lidské společnosti v budoucnu nebyla filozoficky překonána, ať již v oblasti způsobu vychovávání elit či v oblasti motivační a zdravě nacionální.

Středověk lze z tohoto pohledu považovat za období, které navázalo na antické ideály a pracovalo na svém zdokonalování. Společnost byla elitářská, šlechtické rody svůj volný čas vyplňovaly aktivitami směřujícími ke zdokonalování válečnického řemesla, rytířskými souboji, lovem a také vzděláváním.

Je třeba se zmínit, že i u poddaných, tj. ekonomicky závislých vrstev nebo i u zcela ovládaných lidí, např. otroků v době antiky dochází ke snaze vedle nutnosti se uživit ke snahám o využití a prezentaci duševních a duchovních aktivit, např. ve formě hudební činnosti. Mnoho černošských hudebníků v USA dodnes těží a přiznává své kořeny tvorby ve starých písních afrických otroků na jihu Spojených států, kde zpěv byl jediným způsobem úniku od těžké fyzické dřiny, které byli tito lidé vystaveni.

V 19. století dochází ke změně struktury společnosti. Stavovské členění nahrazuje rozdělení na třídy. Člověk je zařazen do určité třídy podle toho, co může nabídnout na pracovním trhu. Příjem členů jednotlivých tříd je stanoven prostřednictvím trhu, jejich pozice a prestiž jsou dány výší jejich příjmu. Padají stavovské bariéry, ženy jsou uvolňovány ze vztahů závislosti v rámci patriarchální rodiny, rolníci opouštějí malé a uzavřené venkovské komunity. Prudce roste horizontální prostorová mobilita, v nebývalé míře se uvolňují možnosti mobility vertikální, tedy možnosti sociálního vzestupu, i rizika sociálního sestupu. (Keller, 1997). Pro moderní industriální společnost se stalo symbolem pokroku město a pro masu venkovské populace byl přesun do města v průběhu 19. a v první polovině 20. století výrazem sociálního vzestupu. Od poloviny 60. let 20. století vzrůstalo poznání, jak významnou oblastí života se volný čas stává. V evropských zemích včetně naší vznikaly podmínky pro jeho rozšiřování – zkracovala se pracovní doba dospělých, postupně byl zaveden pětidenní pracovní i školní týden, rostl počet žáků středních a vysokých škol a jejich účast na aktivitách volného času.

Mezi předpoklady rozvoje volného času patřil růst jeho rozsahu, rozšiřování celkového objemu volného času celé populace i jeho kumulace do měst, jejichž počet obyvatel v procesu urbanizace rychle rostl. Život ve městech různé velikosti má společné rysy. Dětem a mladým lidem umožňuje neformální individuální i společné zájmové nebo veřejně prospěšné činnosti, při nichž se mohou setkávat s mnoha vrstevníky i příslušníky starších generací a vytvářet si četné kontakty. Někteří mladí lidé volný čas po škole nebo po práci mají, mohli a případně i chtěli by ho účelně využívat, v jeho nabídkách ani v možnostech vlastní účasti se však neumějí orientovat. Příčinou takového selhání bývá nedostatek přesvědčivých a motivujících informací a z toho vyplývající malý zájem. Překonávat neschopnost a nepřipravenost dětí a mladých lidí pozitivně realizovat svůj volný čas proto vyžaduje vytvářet pro ně dostatek přitažlivých nabídek, odstraňovat nezájem a učit je, jak těchto možností využívat. Podpora dospělých by měla směřovat k tomu, aby se děti na činnosti aktivně podíleli a uměli se spoléhat sami na sebe. (Spousta, 1996).

Město je však současně prostředím, v němž převažuje anonymita a odtažitost sociálních vztahů, někdy také nezávaznost a neodpovědnost vzhledem k sobě i svému okolí. Školy i předškolní zařízení se rostoucí měrou snaží uskutečňovat příležitostné, jednorázové činnosti, které rozšiřují a prohlubují obsah vyučovacího procesu nebo mají oddechovou a kompenzační funkci a jsou šancí pro každého žáka a jeho volný čas. Patří sem například návštěvy historických památek, kulturních, sportovních a dalších obdobných akcí. Na ně navazují místní, celostátní a mezinárodní soutěže žáků základních a středních škol, které už vyžadují dlouhodobější pozornost a trvalejší zapojení účastníků. Významná je i zájmová činnost pravidelná – zájmové kroužky, soubory umělecky zaměřené, sportovní družstva.

V tomto ohledu byla péče o mládež a její vyžití v rámci volnočasových aktivit předmětem zvýšeného zájmu totalitního státu před rokem 1989. Vedoucí role komunistické strany znamenala, že úzká skupina stranických funkcionářů měla ve svých rukou utváření a orientaci výchovy mladých lidí i svým způsobem volný čas dospělých. Předurčoval to charakter totalitního státu, ve kterém nebylo možné provozovat nic, co nebylo předem povolené. V oblasti výchovy byl totalitní režim mnohem efektivnější, a to ve stanovování priorit, které jsou následně vnucovány

všem. Mám na mysli zvláště masové kulturní či sportovní akce, které byly povinné a při jejichž nácviku trávili lidé mnoho času. Především se jednalo o tzv. spartakiády, které představovaly ucelený systém naučených cvičebních sestav, jejichž hromadné předvedení vrcholilo každých pět let v Praze na sportovním stadionu na Strahově a bylo prezentováno jako jedna z výmogeností socialistické společnosti.

Myšlenka podporovat zdravý vývoj obyvatelstva měla v Čechách původ již v první republice v osobě českého historika umění, estetiky, profesora dějin na UK v Praze, profesora PhDr. Miroslava Tyrše (1832-1884). Tyrš se podílel na založení organizovaných tělovýchovných hnutí v Čechách a v roce 1862 byl také jedním ze zakládajících členů tělocvičného spolku Sokol Pražský. Formuloval pro něj několik zásad - síla a mužnost, činnost a vytrvalost, láska k volnosti a vlasti, dobrovolná práce, kázeň a vzájemný bratrský vztah členů. Po zániku Rakousko-Uherska vznikaly spontánně sportovní jednoty, které organizovaly cvičence nejen ve městech, ale i na venkově. Slogan ve zdravém těle zdravý duch byl všeobecně přijímán. Na tento trend představitelé komunistické strany pouze navázali a snaha podporovat sportovní aktivity na všeobecné i vrcholné úrovni byl z jejich pohledu chytrý tah. Nabídl lidem alternativní možnost, jak naplňovat cíle a ambice a také v něm viděli způsob, jak se poměřovat s mnohonásobně ekonomicky funkčnějším a efektivnějším západním světem. Ze sportu se i pozvolna stal státní druh průmyslu. Snahu o co možná nejlepší sportovní výsledky ve světovém měřítku, zvláště pak v zemích Varšavské smlouvy však provázely i negativní jevy jako byla státní podpora dopingu nebo injekce okysličené krve východoněmeckým plavkyním apod. Takových incidentů bylo mnoho, i když v oficiálním tisku se o tom nesmělo mluvit.

Na druhou stranu je státní intervence při výchově mládeže velmi prospěšná. V severských státech, jejichž ekonomiky jsou velmi silné, proudí velké investice do školních sportovišť. Není výjimkou, že základní škola má atletický stadion s tartanovou dráhou nebo zimní stadión. Povzbudit a motivovat děti a mladé lidi, aby se začali více zajímat o sport je nutnost. Fyzická odolnost a kondice obyvatel rok od roku upadá.. Nehledě na zvýšené náklady na zdravotní péči, která je vedlejším produktem takto oslabené populace. Dítě, které v době svého růstu, kdy se mu vyvíjí svalová soustava a celková konstituce těla sportuje, si vytváří návyk na pravidelné cvičení a bude fyzickou aktivitu vyhledávat i v dospělém věku.

To souvisí také s uvědoměním si sama sebe jako samostatné lidské bytosti, nezávislé na ostatních vlivech, například reklamě. To jsou předpoklady, že člověk na sobě začne pracovat, například pravidelně plavat, běhat nebo cvičit. Stát by tyto aktivity měl podporovat. Ve školách by neměl být problém přeorganizovat osnovy a zavést tělesnou výchovu každý den. Stejným způsobem by stát měl podpořit i ostatní volnočasové aktivity pro děti již ve fázi povinné školní docházky. Etika a estetika by neměly být probírány jen na hodinách hudební či výtvarné výchovy. Pokud se najde způsob, jak mladé lidi vytrhnout z jejich směřování k pasivní zábavě směrem k tvořivé činnosti, pak by to mělo být předmětem intenzivního snažení organizací, zabývajících se výchovou a vzděláváním. Demokratické a liberální státy nechávají na lidech samotných, čím se budou zabývat a jak budou trávit svůj volný čas. To je přínosné pouze v situaci, kdy se podaří odfiltrvat z jejich životů marketingové a ekonomické zájmy firem. Dnes je způsob trávení volného času lidí ovlivněn nepřeborným množstvím nabídek, které jsou neustále propagovány prostřednictvím médií. Dětem, které si dříve hrály s hračkami, rozvíjejícími imaginaci, kreativitu, slovní zásobu, sociální zdatnost, jako například panenky, farmy, auta, nyní jejich dětské pokoje zaplňuje domácí elektronika. Mládež je zasypávána nepřeborným množstvím hracích konzolí, inteligentních telefonů či systémů, které jim již umožňují vstoupit přímo do virtuálního světa a pohybovat se v něm.

Postupná ekonomizace všech činností vytvořila i u nás síť profesionálních sportovních oddílů, kde jsou děti již od útlého věku připravovány cíleně na profesionální sportovní kariéru. V případě, že již přísným kritériím nevyhoví, jsou z těchto oddílů vyřazovány. Následkem toho již není možné tzv. rekreačně provozovat více sportů. Domnívám se, že je to jeden z důvodů, že mnoho dětí raději tráví čas u sledování televizního vysílání nebo u počítače. Zde hraje nezastupitelnou roli stát, jeho ochota a schopnost motivovat a investovat prostředky do užitečných volnočasových projektů.

Totéž platí o vzdělávání. To je vedle zajištění zdravotního stavu obyvatelstva a jeho obrany nedílná součást povinností státu. Jinak řečeno, pokud má člověk zájem věnovat se ve svém volném čase studiu a sebevzdělávání, měl by být vhodně motivován a neměl by narážet na ekonomické bariéry. Česká republika sice není

tak bohatá společnost, aby tyto oblasti mohly být bezplatné, ale existují různé druhy podpory. Užitek z takového způsobu řízení věcí veřejných by následně měli všichni. Dnes se běžně stává, že matky, které studují, nemohou dát dítě do mateřské školy, protože základní požadavek při přijetí dítěte je trvalé bydliště a práce matky. Ve společnosti, v níž žijeme a ve které jediným kritériem úspěchu jsou peníze, není bohužel možné tyto ideály prosadit. Zvláště ne v našem parlamentním většinovém systému, kdy se nevytvoří dostatečná parlamentní, tedy vládní většina, aby bylo možné přikročit k systémovým změnám.

4. AKTUÁLNÍ PROBLÉMY

4.1 EKONOMICKÉ VNÍMÁNÍ VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT

Ekonomickým vnímání volnočasových aktivit mám na mysli situaci v současné společnosti, ve které peníze a postavení jsou určující pro chování lidí a utváření jejich vzájemných vztahů. Společnost je poměrně ostře rozdělena na nižší vrstvu, ke které patří většina pracujících lidí se základním nebo nižším stupněm vzdělání, nižší střední vrstvu, kterou můžeme charakterizovat jako úřednickou a středoškolsky vzdělanou, tedy lidi na úrovni středních řídicích kádrů, vyšší střední vrstvu, což jsou lékaři, opakovaně se umísťující na prvním místě žebříčku společenské prestiže mezi povoláními, učitelé, živnostníci a drobní podnikatelé, vyšší vrstvu podnikatelů a elitu, tedy lidi s nadprůměrnými příjmy, jakými disponují vrcholoví manažeři a řídicí pracovníci v různých odvětvích. Všechny sociální skupiny mají svůj způsob vnímání a využívání volného času.

V nižších vrstvách, které jsou též charakterizované průměrnými až podprůměrnými příjmy, a které nejvíce zasahují výkyvy ekonomiky a z toho pramenící stagnace příjmů, škrtní odměn, prémie a v krajním případě nezaměstnanost, je volný čas vnímán jako čas pro regeneraci sil. To se projevuje často nekritickým konzumováním potravy, následovaným sklony k obezitě. Viditelné jsou také snahy o psychické odpoutání se od mnohdy monotónní a jednotvárné práce, mnohdy fyzicky vysilující. Typická je konzumace alkoholu ve vyšší míře než u jiných vrstev a nechuť k fyzickým aktivitám sportovního typu. Souvisí to také s nižší inteligencí a upřednostňováním jednoduché zábavy ve formě sledování televizních pořadů, mnohdy více než sporné kvality, kdy mozek nevyužívá možnosti své kapacity, případně zapojuje jen velmi malou část. Nuda v práci přerůstá v nudu ve volném čase. Kopíruje-li kreslič plán domu, který by byl schopen vytvořit samostatně, nevyjadřuje v práci sám sebe, nýbrž pouze opakuje a reprodukuje tvůrčí činnost někoho jiného. Podobně chápe nudu i francouzský filozof a spisovatel Jean-Paul Sartre (1905-1980). Domnívá se, že nuda není ničím jiným než neschopností komunikace a nemožností člověka osvobodit se z daného stavu. (Selucký,1966)

Pokud změna daného stavu nezávisí na možnostech jednotlivce, pociťuje člověk bezmocnost. Víme, že nuda může vyvolávat a skutečně často vyvolává větší únavu než tvrdá fyzická práce nebo sebenáročnější duševní činnost. Během čtyřiceti let vlády Komunistické strany Československa bylo dělnicko-rolnické třídě vštěpováno, že je vedoucí třídou a silou a že právě ona vytváří rozhodující hodnoty pro společnost. Po roce 1989 tito lidé zažívali velký pocit frustrace. Některé politické strany akcentem na tyto pocity nižší třídy sklízely úspěchy a dodnes je velmi populární mluvit o progresivním zdanění, milionářské dani a jiných opatřeních, které nižší vrstvy považují za cestu ke snížení ekonomických rozdílů ve společnosti. Naštěstí zřejmě funguje tzv. paměť národa a tou mám na mysli krátké období blahobytu za první republiky do doby celosvětové krize. Tehdy rychle se vyvíjející ekonomika umožnila dostatečné příjmy pro široké vrstvy obyvatelstva a ve společnosti byl sociální smír.

Na rozdíl od nižších vrstev si střední vrstva již uvědomuje svoje možnosti a chápe význam rozvíjení vlastní osobnosti po stránce jak fyzické, tak psychické. Uvědomuje si, že každý má svůj osud ve svých rukou a může vlastním úsilím postoupit do vyšší třídy. U žen to platí dvojnásob, neboť si uvědomují, že z hlediska jejich dětí je důležitý otec a rodinné zázemí pro harmonickou výchovu bez stresu a nedostatku. Již od školního věku mezi dětmi probíhá silná konkurence a mladá děvčata již na základní škole drží různé diety, zajímají se o módu, studují jazyky, uvažují o práci či studiu v zahraničí a plně využívají veškerých možností svobodné společnosti. To platí i o sportovních aktivitách, kde jsou určité sporty vnímány jako společensky výhodné a jejichž prostřednictvím se žena či dívka dostane do skupiny lidí, kde by pro ni mohl být vhodný partner, nejlépe z vyšší třídy, než se sama nachází a v níž vyrostla. Většina rodičů ze středních tříd investuje do svých dětí nemalé finanční prostředky, aby jim umožnili zachovat si životní úroveň, ve které vyrostly i do budoucnosti. Tato konkurence je velmi prospěšná a vede k trvalému zkvalitňování středních vrstev, z čehož má následně prospěch celá společnost. U chlapců je zase jednoznačná snaha o prosazení se ve sportovních klubech v různých zaměřeních, která jsou z finančního hlediska v očích jejich rodičů výhodná. Po silné vlně mladých tenistů, která se vzedmula po té, co se Ivan Lendl a Martina Navrátilová stali světově proslulými tenisty a jejich příjmy jim zabezpečily dostatek peněz na celý život, se vlna zájmu přelévá od hokeje k fotbalu a v posledních letech je vidět vzrůstající

zájem o golf, který provozuje stále více dětí již od útlého věku. Rodiče tím mimo jiné vysílají signál o vlastní ekonomické úspěšnosti, neboť investice do volnočasových aktivit je stále vnímána jako známka finančního úspěchu. Člověk, který se musí rozhodnout, jak naloží se svým limitovaným rozpočtem, na volnočasové aktivity nemyslí a výdaje na ně škrtná v první řadě.

Může se stát i to, že jedinec, který usilovně pracuje a rozvíjí nějakou volnočasovou dovednost, například v umělecké oblasti, dosáhne významného ekonomického úspěchu. Platí to o celé oblasti moderní hudby, kdy spousta mladých muzikantů zcela bez prostředků odjíždí do zahraničí a snaží se ve svém oboru prosadit. Existuje mnoho příkladů, že se úspěch opravdu dostavil a konkrétně hudební branže je velmi lákavá, neboť je spojená ještě s jedním fenoménem dnešní doby a sice s médií. Osobnosti populární hudby jsou známější a slavnější než politici, bankéři či průmyslníci. Příjezd amerického podnikatele, zakladatele firmy Microsoft Billa Gatese do země nevyvolá nikdy takovou odezvu jako příjezd hudební celebrity typu Madony. Mnoho mladých lidí v Americe odchází do Los Angeles, kde navštěvují kurzy herectví, pracují jako číšníci, pokojské a podobně a trpělivě čekají na svoji roli, která je proslaví. V mnoha případech marně, ale jednotlivé úspěchy jsou tak raketové a medializované, že v americké společnosti, kde je uměle lidem předkládána vize tzv.amerického snu, že bohatství a úspěchu může dosáhnout každý, působí jako tryskový motor.

Seberealizace mladých lidí bývá spojena s dosažením ekonomické výhodnosti. Media a bohatí lidé jim ukazují dostatečně názorně a často, jakým způsobem žije ekonomicky úspěšný jedinec. Na prodeji a výrobě luxusních předmětů staví ekonomiky mnoha států, například Švýcarsko nebo Itálie, a luxusní značky aut či hodinek jsou všem všeobecně známy. Je ale ekonomický úspěch opravdu onou seberealizací, kterou za tímto slovem většina lidí cítí? Nelze se jednoznačně vyjádřit. Při nedostatku vyšších ideálů, které by v lidech rozvíjely jejich dobré vlastnosti nás zřejmě čeká pokračující polarizace společnosti, kde tradičně sociálně zaměřená Evropa bude v krátké budoucnosti čelit silné konkurenci společnosti, kde solidarita lidí bude velmi potlačena a kdy nedemokratické státy budou své elity klonovat. Začíná se to již projevovat v Číně, kde stát založil rozsáhlou spermobanku svých elit a čeká jen na společensky průchodné období pro spuštění tohoto způsobu

reprodukce. Bude pak ještě prostor pro osobní iniciativu, odříkání a vlastní zdokonalování, k čemuž volný čas slouží a nebo má v hlavní míře sloužit? Volný čas by měl také sloužit k výchově dětí a předávání zkušeností, protože při dnešním hektickém způsobu života není mnohdy čas ani si se svými blízkými popovídat a projevit zájem a podpořit je v jejich snažení.

V moderním světě existuje mnoho činností, které jsou pro určité skupiny lidí zaměstnáním a pro jiné skupiny aktivním odpočinkem. Zcela jinak se jeví úprava zahrady člověku, který vykonává zahradnické povolání, než člověku, který obdělává zahradu ze záliby. Aktivní odpočinek se od práce liší tím, že není nezbytnou povinností ani výdělečnou činností, že jde o dobrovolnou činnost konanou výlučně z vnitřní potřeby. Ekonomická motivace je dobrá věc, ale musí být v rovnováze s duchovním rozměrem našeho života.

Paušální kritika konzumního pojetí života zabsolutizovala představu, že spotřeba je antikulturní záležitost, že kdokoli preferuje spotřebu na úkor jiných činností, je jednorozměrný člověk. Spotřeba neuspokojuje jenom hmotné, ale i mnohem vyšší potřeby člověka, na prvním místě jeho potřebu krásy. Smysl člověka pro krásu se formuje od jeho prvních krůčků. Závisí na vnějším prostředí, zda se potřeba krásy rozvine v souladu se zákony estetiky nebo deformovaně proti nim. Vzhled pokoje, v němž si hraje, tvar a barvy hraček, výtvarná úroveň obrázků z prvních knížek, tvary, barvy a vzory nábytku, osvětlovacích těles, záclon a koberců, okolí jeho domu a bytu – to všechno působí na estetickou vnímavost dítěte ve stejné míře, v jaké působí všechny předměty vnějšího světa na estetickou vnímavost dospělých lidí. Kritika přehnané západní péče o vzhled, tvar a obal spotřebního zboží je v pořádku, ale pravdou také zůstává, že má-li se člověk rozhodnout mezi dvěma předměty, z nichž oba uspokojují některou jeho hmotnou potřebu, dá přednost tomu, který navíc ještě uspokojuje jeho potřebu krásy.

4.2 VOLNÝ ČAS V KONTEXTU PŘETECHNIZOVANÉ A MEDIALIZOVANÉ SPOLEČNOSTI 21. STOLETÍ

Západní civilizace dospěla do stadia, kdy produkuje přebytky potravin a efektivita výroby znamená nadvýrobu i ve všech ostatních oblastech. Může se zdát, že vývoj konečně dospěl do stadia, kdy každý jedinec v této části světa může plně rozvíjet své schopnosti. 20. století provázela řada válek, především první a druhá světová válka, a po jejich skončení bylo poznamenáno soupeřením dvou zcela protichůdných ideologických bloků světa – východního a západního. 21. století, ve kterém nyní žijeme by se mohlo jevit jako století, kdy může dojít k větší toleranci a spolupráci mezi národy.

Člověk je adaptovaný na život v malé skupině, ve světě, kterému rozumí, na pomalé změny a stabilní životní rytmus. Je stále vybaven instinkty, které dědí po předcích s charakteristickými reakcemi na životní události uteč nebo útoč. Ekonomický a civilizační pokrok a s ním stále se zrychlující životní tempo, tuto adaptaci zásadně narušují.

Komunikace mezi lidmi může být bezprostřední, tváří v tvář, ale stále častěji informace zprostředkovávají média, zejména masmédia, která umožňují ovlivňování velkých skupin lidí najednou. Ve 20. století média velmi rozšířila svoji nabídku z hlediska obsahu i metod, zvýšila dosah, vliv a význam. V posledních desetiletích je doplnila média spjatá s rozvojem elektronických technologií – mobilní telefony, počítače, internet. S obrovskou rychlostí se nové formy komunikace staly součástí denního života příslušníků společnosti. Prostupují také volný čas na všech úrovních. Z tržního hlediska je obyvatelstvu nutno předložit vzory a modely chování, které by umožnily plynule pokračovat ve spotřebě a pokud možno ji navyšovat. Media jsou závislá na svých inzerentech a předkládají nám širokou škálu možností jak aktivního tak pasivního využití volného času. Je to svým způsobem pozitivní jev. Jde o předestření modelu zdravého způsobu života, který prodlouží jeho délku, kvalitu a ušetří, zvláště ve státech s významným prvkem solidarity zdravotní péče, finanční prostředky, např. při léčení cévních chorob nebo cukrovky. Aktivní způsob života nemusí být nákladný. Prostý běh alespoň půl hodiny denně dle odborníků významně prodlouží průměrně dosahovaný věk. Člověk má k dispozici fyzické předpoklady, které by měl dále rozvíjet a pěstovat, jinak dochází k jejich chátrání. Projevuje se to i

na psychické úrovni ve výkonnosti a odolnosti. Je známo, že při fyzické námaze se do krve vyplavují tzv. endorfiny, což jsou látky pozitivně ovlivňující dobrou náladu a pohodu člověka.

Pokud jde o pasivní trávení volného času, můžeme mluvit o samostatném průmyslovém odvětví, které je s médii úzce propojené. Média lidem zprostředkovávají informace z celého světa a lidé tak mohou cestovat prostřednictvím sledování televizních pořadů, aniž by se na poznávání jiných zemí a kontinentů museli aktivně podílet.

Současná technická úroveň televizních přijímačů umožňuje trvalé připojení k internetu, takže lidé při sledování vybraného pořadu mohou v čase reklamní pauzy provádět činnosti, kvůli kterým dříve museli někam dojít, jako např. objednávání zboží, jídla, filmu nebo úhrady platebních příkazů.

Působení médií má však také odvrácenou stranu. Jednak přecenění diváckého a uživatelského přístupu na úkor vlastní aktivity a spoluúčasti, tak také propagaci násilí a šíření dalších negativních jevů. Časově příliš náročné (každodenní a několikahodinové) využívání médií ve volném čase může vést k závislosti na nich nebo způsobuje absenci činností kompenzačních. (Hofbauer,2004). Média sice umožňují získávat množství obsahově různorodých informací a navazovat kontakt s dalšími lidmi, často se to však děje bez zažité osobní zkušenosti a rozvíjení hlubšího vztahu. Hlavní problém blízké budoucnosti tak zřejmě nebude v nedostatečné přístupnosti informací, ale spíš v jejich množství, rozptýlení a malé užitečnosti.

Nepříjemným paradoxem současné společnosti, nežádoucím rozšířením volného času a současně jeho negací je nezaměstnanost. Podle mezinárodní definice je nezaměstnaný ten, kdo nemá práci, ačkoli je práce schopen, pracovat chce a práci aktivně hledá. (Všeobecná encyklopedie, 2002). Takový člověk si neklade otázku, zda práci pokládat za potřebu, elixír, zátěž nebo luxus života – její absence pro něj vytváří palčivý, dlouhodobý, někdy až celoživotní problém, znemožňuje mu profesionální uplatnění, znejasňuje jeho soustavu hodnot a někdy i sám smysl života.

Volný čas je však také časem, který někteří jeho účastníci na základě svého rozhodnutí nechtějí. Význam práce se v těchto případech přeceňuje, pracovní doba se neúměrně rozšiřuje a vlastní volný čas prakticky ruší. K jeho odmítání dochází na základě vlastního rozhodnutí a současně i pod tlakem ekonomického a společenského postavení, profesních a kariérních ambicí. Motivací bývá úsilí úspěšně rozvíjet profesní dráhu, nebo snaha zachovat si životní úroveň nebo zlepšit společenský status vlastní nebo své rodiny. Důsledkem je workoholismus jako druh závislosti, která narušuje přirozený průběh života – potlačuje volný čas, oslabuje mezilidské vztahy a deformuje hodnotovou orientaci člověka. Zejména podnikatelé a manažeři tak pracují i o víkendech nebo bez dovolené. Za to platí vyčerpáním a stresem, nedůvěrou v jiné lidi a ztrátou přátel a konfliktními situacemi i v manželství a rodině.

Další oblastí, kterou média velmi ovlivňují je vzdělání obyvatelstva. Lidem je předkládáno vidění společnosti, kde hlavním hrdinou seriálů a filmů již není příslušník dělnické třídy, ale naopak úspěšný člověk, většinou s vysokoškolským vzděláním, který je se svojí inteligencí a přístupem k životu příkladem a motivací pro konzumenty mediálních produktů a které může vést k názoru, že budoucnost bez kvalitního vzdělání pro většinu obyvatelstva bude problematická ne-li přímo obtížná. Směřuje k tomu technika, způsob výroby a také ostatní obory lidské činnosti, které se po roce 1989 začaly prudce rozvíjet, ať už je to zdravotnictví, bankovníctví nebo právní služby. Pokud budeme brát v úvahu snahu o sebevzdělávání jako nezbytnou a významnou část volného času, tak by tuto činnost měly státní instituce více podporovat. Studium při zaměstnání či větší výběr studijních oborů univerzit je to, co bude Česká republika potřebovat v soutěži, která ji brzy čeká, neboť asijské státy si důležitost disponovat vzdělanými lidmi již uvědomily a investují do vzdělání neporovnatelně vyšší částky a lidmi různým způsobem motivují.

4.3 VLIV NOVÝCH TECHNOLOGIÍ NA VOLNÝ ČAS

Mnoho literárních a filmových děl zpracovává myšlenku, že člověk již nebude muset vykonávat těžkou fyzickou práci, a to již v blízké budoucnosti a v delším horizontu možná ani práci duševní. Takto zaměřená díla varují před zneužitím umělé inteligence či robotů proti zájmům lidstva. Jako příklad lze uvést knihu „R.U.R.“ spisovatele Karla Čapka (1890 – 1938) nebo hollywoodské filmy „Terminátor“, „Já robot“ či „Blade Runner“. Mnoho spisovatelů se zabývá vizemi budoucí společnosti a jejího fungování. Autor knihy z roku 1932 „Konec civilizace“, anglický spisovatel Aldous Huxley (1894-1963) popisuje společnost, která uměle navyšuje svoji spokojenost tím, že za ni platí ztrátou emocí a citů. Takto fungující společnost srovnává s člověkem, který za sebou obdobný vývoj nemá. V organizaci budoucích společností neshledává nic pozitivního.

Při povrchním vnímání života kolem sebe se ztrácí přirozený způsob vyhledávání elit a jejich prověřování v živé konfrontaci, např. před televizními kamerami v přímém souboji argumentů. Je potřeba přiznat, že většina posluchačů se o probíraná témata dlouhodobě nezajímá, nicméně si dělá názor dle přesvědčivosti toho kterého kandidáta. Obrovská popularita Adolfa Hitlera (1889-1945) ve třicátých letech 20. století v Německu pramenila ze státních intervencí do ekonomiky a v jejich demagogickém podání obyvatelstvu. Máte práci? Dostal se váš stát z ekonomické krize? A zároveň byla lidem předkládána postava Hitlera jako člověka, který se o to zasloužil. Tyto principy fungují stále. Ve Spojených státech amerických je velkým problémem omezit náklady na prezidentskou kampaň, neboť masivní přesvědčování voličů všemi způsoby, od televizní reklamy po internet, má zaručený úspěch. Přesvědčivý řečník, vyzařující určité charisma, má schopnost přesvědčit lidi o tom, že on je jediná možnost do budoucna a že vyřeší všechny jejich problémy. Budou se demokraticky zvolené elity v budoucnu ucházet o znovuzvolení a nebo je to jen divadlo pro lidi a lidé, reprezentující dvě rozhodující strany v USA se jen plynule střídají? Je toto naše budoucnost?

Naše budoucnost zřejmě směřuje i k naprosté kontrole obyvatelstva, která se již začíná plíživě zavádět. Zřetelný posun v kontrole obyvatel je vidět u omezení či zákazu kouření na veřejných místech, u konzumace alkoholu a jiných látek a provozování činností, které jsou z hlediska společnosti nebezpečné. Kdo o tom ale rozhoduje? A s jakým úmyslem? To jsou otázky, které by si měl položit každý rozumně uvažující člověk a přemýšlet o odpovědích. Bude trend zasahování do života občanů pokračovat i ve volnočasových aktivitách, které jsou zatím mimo zájem regulace? Je možné, že postupně ano, a že budeme nuceni připravit se na opatření omezující rizikové sporty, které mohou způsobit zranění a smrt, jako je například horolezectví, automobilové závody apod. Větším zásahům do volnočasových aktivit zatím brání ekonomické zájmy výrobců různých pomůcek a přístrojů. Omezená rychlost na dálnicích v Německu je nepřijatelná pro výrobce sportovních aut, kteří jsou pilířem německé ekonomiky. Na druhé straně jsou již rozpracovány dopravní systémy, které lidi unifikovanou rychlostí automaticky dopraví na jakékoli místo v Evropě. K tomu budou sloužit kabely umístěné ve vozovce, které budou komunikovat s autem. Vliv člověka na řízení vozu bude minimální. Je toto cesta do šťastné budoucnosti a nebo je to cesta k průměrnosti a organizaci veškerého života od konzumování schválených potravin po sledování televizních pořadů? Bude se znovu společnost dělit na ovládající a ovládané? Z tohoto hlediska je kniha Aldouse Huxleyho mrazivě aktuální.

Existují již sociologické studie, které dokazují, že demokratické principy soužití, kdy je každý jedinec považován za stejně kvalitního, nefungují a jsou brzdou rozvoje vychovávání elit. Jaká jsou tedy možná východiska pro budoucí společnosti? Jednou z možností je národní stát, ve kterém důležitá průmyslová odvětví budou v rukou státu a kde nebude uplatňován kapitalistický princip, tedy snaha o dosažení co největšího zisku. Příkladem může být současná Francie, kde vláda vykupuje strategické podíly od soukromých firem v oblasti dopravy, energetiky a podobných klíčových odvětví a pak v případě krize může tyto aktivity stáhnout na své území a dát práci místním lidem.

V oblasti politiky by mělo dojít k novému přístupu politických stran a jejich reprezentací než dosud. Musí být stanovena daleko přísnější pravidla prověřování bezúhonnosti.

Jaká je budoucnost volného času? Zůstane ještě prostor na bezstarostné užívání volného času a nebo budeme muset pracovat 12 a více hodin denně, vrátíme se z práce do domácnosti, kde nás uvítá náš domácí robot a bude nás informovat o tom, jak se postaral o naše děti, co jim přečetl nebo si s nimi zahrál? Bude mít naše práce ještě smysl a povede k tvorbě hodnot v prostředí plně robotizované výroby? Co budeme dělat s tolika obyvateli, pokud dojde k prudké racionalizaci práce? Budou vykonávat veřejně prospěšné práce? To roboti zvládnou také a není těžké si představit, že i lépe. Budeme osídlovat jiné planety a na ně posílat lidi, kteří se neuplatní na zemi? To jsou otázky, které přesahují téma a záměr této práce, ale které se přirozeně derou na povrch a nutí k zamyšlení.

4.4 GENDEROVÁ ODLIŠNOST VE VNÍMÁNÍ VOLNÉHO ČASU A JEHO VÝZNAMU

Postavení žen v měnících se společenských a ekonomických podmínkách je velmi rozsáhlé a moderní téma. Historické postavení ženy, jako osoby zodpovědné za výchovu dětí, starost o domácí zázemí a obstarávání potravy, i když v menší míře než muži, přetrvávala od počátku vývoje lidstva. V západní, tedy evropské a následně severoamerické křesťanské společnosti, si dynamika vývoje posléze vynutila úpravu společenského zařazení žen. Volební právo, jako symbol plného zrovnoprávnění žen bylo poprvé zavedeno počátkem devatenáctého století právě ve Spojených státech amerických, a to ústavou z roku 1889 ve státu Wyoming. Tato úprava postavení žen má samozřejmě zásadní význam v jejich přístupu ke všem produktům moderní společnosti, tedy i využívání volného času ve smyslu, kterému se v této práci věnuji.

Zrovnoprávnění žen je výsledkem dlouhého emancipačního procesu, který stále ještě není zcela dokončen. Je zajímavé, že v historii příslušnost k určité vrstvě měla vyšší význam, než genderová odlišnost. Příkladně manželky vládců po jejich smrti

pokračovaly v jejich roli, buď do doby zletilosti nástupníků mužského rodu a nebo z důvodů pokračování kontinuity moci. Ve starověkém Egyptě královna Nefertiti po smrti svého manžela faraona Achnatona, převzala samostatnou vládu. O něco později se egyptská královna Kleopatra (69 – 30 př.n.l.) stává symbolem silné, schopné a cílevědomé ženy, která umí potlačit ženské vlastnosti ve prospěch svého národa nebo poslání, případně je naopak využít k dosažení svého cíle. Je tedy zřejmé, že ve velmi polarizované společnosti, kde jsou velké společenské rozdíly - páni a otroci, patriciové a plebejci nebo bohatí a chudí, je vždy větší důraz kladen na původ a příslušnost k té které vrstvě než na pohlaví. Manželka císaře Augusta Livie, popularizovaná historickým románem britského spisovatele Roberta Gravesa (1895-1985) „Já, Claudius“, představuje typ žen, které měly velký vliv na politické a ekonomické události jejich doby, samozřejmě nepřímo a prostřednictvím svých manželů. A to je zřejmě podstata problému.

Ženy v minulosti musely svých cílů dosahovat zprostředkovaně a i v případech přebírání vlády šlo hlavně o úspěšného manžela, který vytvořil ve společnosti příznivé podmínky, které se přirozeně přenesly i na jeho partnerku. Ženy proto věnovaly spoustu času péči o svůj zevnějšek a rozvíjely veškeré aktivity, které jim měly pomoci získat lásku a obdiv muže. Pokud byly v tomto směru úspěšné, vyplňoval se předpoklad, že jeho prostřednictvím mohou dosáhnout i své představy o úspěšném životě.

Výsadní postavení žen, jako objektu určeného k ochraně a uctívání bylo znát ve středověku u šlechty, která k tomuto účelu měla velmi propracovaný kodex cti, ve kterém bylo přesně kodifikováno, jak se k ženám chovat a jak jim prokazovat úctu. Tato kvalita vztahů se postupem času vyprazdňovala a především pod vlivem ideálů velké francouzské revoluce z roku 1789, podle kterých si všichni jsou rovni bez ohledu na kulturní, sociální a genderové vybavení, způsobila revoluci i ve vnímání postavení žen ve společnosti. Malé skupině žen to umožnilo dosáhnout uznání ve společnosti. Začal ten pravý zápas žen o rovnoprávnost, protože společnost od této chvíle již přestává zohledňovat jejich poslání coby rodiček, věnujících se výchově dětí. Tvrdě na ně dopadla pravidla kapitalistické společnosti.

Po Spojených státech amerických postupně volební právo zavedly i další země, ale podceňování žen neskončilo, což se projevilo zejména na trhu práce, kde ženy právě pro své původní poslání trpěly silným handicapem v kapitalisticky nastaveném výkonovém měřítku, ve kterém je zisk základní ukazatel, bez ohledu na způsob jeho dosažení.

Cíl se stává pouze souhrnem prostředků, potřebných k jeho dosažení. Z této situace ženám pomohla liberalizace přístupu ke vzdělání a ve změněné hodnotové stupnici se ženy postupně začaly orientovat. V průběhu času usilovaly o stejný přístup ke všech povoláním, ať to bylo řízení aut, pilotování letadel, možnost pracovat v tradičně mužských profesích jako je policie a armáda. Díky usnadnění přístupu ke vzdělání se z učitelek a zdravotních sester stávaly lékařky a univerzitní profesorky. Ženy začínají také profesionálně sportovat. Zářným příkladem je česká automobilová závodnice na vozech Bugatti Eliška Junková (1900-1994), která závodila nejprve jako spolujezdkyně svého manžela Čeňka Junka a poté sama a ve 20. letech 20. století se dokázala vyrovnat nejlepším mužům v historii Grand Prix v jejich typickém prostředí.

Postupně se volný čas stal měřítkem úspěšnosti jako takové, protože úspěšná žena mohla spoustu svých domácích povinností delegovat na placené pomocnice. Volný čas je tedy do určité míry symbolem úspěchu ve společnosti. Jeho čerpání a využívání umožňuje harmonický rozvoj osobnosti. Tím, co ženy v nejbližší době ještě čeká, je významnější zapojení se do politiky, jež je doménou mužů. V politice je skryto nejtvrďší a nejbezohlednější chování člověka k člověku. Podmínkou úspěchu v politice, a to i v demokratické společnosti, je získat reálnou moc a o to se politik snaží všemi dostupnými prostředky. To je jedním z důvodů nechuti žen prosazovat se v takovém prostředí. U žen, které se staly političkami, se zatím spíše využívá ženského elementu stranickými aparáty. Dokud toto ženy neprolomí, nedojde k plné rovnoprávnosti a stále se budou ukazovat rozdíly a určitý despekt ze strany mužů.

U žen vidím ještě jeden problém, a to je vnímání času stráveného výchovou dětí či péčí o rodinu. Žena v domácnosti, která vychovává děti, se v anketách, vypovídajících o míře prestiže povolání, opakovaně umísťuje na druhém místě od konce. Pod ní už je pouze uklízečka. Už pojmenování rané péče o dítě od jeho narození, je zavádějící. Z hlediska pracovního procesu je tato žena označena jako žena na mateřské dovolené, které vyvolává dojem, že jde o způsob trávení volného času. Zde se ukazuje způsob uvažování mužských zákonodárců. Tato činnost, pokud se na ni budeme dívat z hlediska budoucnosti lidské populace, je jedna z nejdůležitějších činností a role matky je zcela nezastupitelná.

Rodina jako primární skupina je pro většinu dětí a mladých lidí prvotním prostředím života, zásadně se podílejícím na formování jejich osobnosti. Rodina vytváří zázemí, zajišťuje hmotné podmínky a sociální ochranu, začíná s výchovou a vzděláváním, rozvíjí mezilidské vztahy a pokládá základy hodnotové orientace. Na volný čas dětí v rodině působí také objektivní podmínky života v rodině, především její velikost a úplnost. Podstatné je také trávení volného času uvnitř rodiny, odvíjející se od jejího životního stylu, postojů, hodnot a materiálních možností.

Velmi důležitý a neoddiskutovatelný fenomén ve fungování rodiny je příklad. Otec i matka svými postoji výrazně ovlivňují názory a postoje svých dětí, a proto i trávení volného času dětí v rodině i mimo ni je jimi silně ovlivněno. Rodiče jsou ti, kteří rozhodují o orientaci a využití volného času svých dětí. Stěžování si na vysedávání dětí u počítačů a u televize je velmi pokrytecké. V rodině, kde alespoň jeden rodič je sportovně orientovaný, převládá zcela jiné vnímání volného času a názory na způsob jeho využití než u rodičů, kteří takto orientováni nejsou. Je to právě sport, který dokáže jako jedna z mála činností nejlépe otestovat vlastnosti dítěte, které se pak projeví v dospělosti. Vlastnosti jako odvaha vytrvalost, psychická odolnost, bojovnost, prosociální chování, slitování a pomoc bližním, jsou potřebné v každodenním životě. V současnosti bohužel chybí způsob, který by umožnil testovat mladou generaci a pomohl tak jednotlivcům poznat lépe sám sebe, své schopnosti a limity a snadněji se začlenit do společnosti

Klasifikační ohodnocení ve škole vypovídá o schopnosti žáků vstřebávat nové informace a pracovat s nimi, ale nemá výpovědní hodnotu o člověku ve smyslu,

jakými lidskými a povahovými vlastnostmi disponuje. Děti se mnohdy stávají oběťmi nenaplněných ambicí otců či matek, kdy rodiče nutí své děti vyniknout v oblasti, kde oni sami neuspěli. Přispívá k tomu vize profesionálních umělců či sportovců, jejichž obraz je médií předkládán jako vzor úspěšnosti a ekonomické efektivity.

Funkce rodičů je nesmírně důležitá a orientace dítěte by měla být rozhodnuta po pečlivé diskusi mezi matkou, otcem a s přihlédnutím k zájmům a dispozicím dítěte.

Na druhé straně je každá, i neúspěšná snaha o zvládnutí čehokoli pro dítě prospěšná. Největším nebezpečím pro něj je nezáměr rodičů a pasivita. Sledování bezduchých dětských seriálů, které přispívají pouze ke zvýšené agresivitě a myšlenkovým zkratkám není v zájmu dětí ani rodičů. Základ výchovy spočívá v úplné rodině a aktivním přístupu obou rodičů. Ti by měli do svých volnočasových aktivit postupně dítě zapojovat. Mnoho činností lze provozovat společně, například plavání, jízdu na kole, pěší turistiku, sjezdové lyžování a podobně. Volný čas rodičů a dětí strávený aktivně a dohromady je z hlediska fyzického i citového vývoje osobnosti to nejlepší, co lze doporučit.

4.5 SOCIÁLNÍ SÍŤ, VZNIK, HISTORIE, FUNKCE A SOCIÁLNÍ DOPADY NA SPOLEČNOST

Sociální síť je propojená skupina lidí. V převažujícím pojetí se sociální síť nazývá služba na internetu, kde jsou webové stránky, na kterých se člověk může registrovat a vytvořit se vlastní viditelnou identitu nazvanou profil. Tato síť je nazývána sociální, protože můžete komunikovat s ostatními členy sítě a sdílet s nimi různé informace. Z definice pojmu lze již odvodit, že převážnou část doby strávené u počítače ve virtuálním světě berou lidé ze svého osobního volna.

Základní princip sociální sítě je vytvoření tzv. seznamu přátel.

Pro tyto přátele platí 2 pravidla. Přátele mých přátel jsou také moji přátelé a lidé, kteří sdílejí stejné zájmy jsou také mí přátelé.

Jsou různé typy sociálních sítí. Obecné jako Facebook nebo Myspace, profesionální jako třeba LinkedIn a dále také úzce specializované.

Nejpopulárnějším a disponujícím největším počtem členů je Facebook, který byl založen Markem Zuckerbergem v roce 2004, v té době studentem Harvardovy univerzity. Původně byl tento systém určen pouze pro studenty Harvardovy univerzity pro vytváření osobních a skupinových profilů, propojování přátel a jako herní server. Byl registrován pod doménou thefacebook.com. Během pouhých dvou měsíců byl rozšířen na některé další univerzity, které patří do tzv. Ivy League a do jednoho roku se rozšířil téměř na všechny univerzity ve Spojených státech amerických. Nakonec byl přístup otevřen pro všechny uživatele s univerzitní e mailovou adresou edu, ac,uk apod. (<http://venturebeat.com/2008/12/18/2008-growth-puts-facebook-in-better-position-to-make-money>). V první fázi muselo dojít k formálnímu schválení s připojením a v Čechách k prvním připojeným vysokým školám patřila Masarykova univerzita v Brně.

Od 27. února 2006 se začaly do systému připojovat některé nadnárodní obchodní společnosti. Jejich management správně odhadl, že zde vzniká systém s obrovským potenciálem obchodně využitelných dat. Od 11. srpna 2006 se může připojit kdokoli starší 13 let. Uživatelé se v systému mohou připojovat k různým skupinám uživatelů působícím například v rámci jedné školy, firmy nebo geografického místa. Facebook je se svými 750 miliony aktivních uživatelů (tento údaj je ze 7. března 2011) jednou z největších společenských sítí na světě. (<http://www.usatoday.com/tech/news/2011-07-06-facebook-skype-growthn.html>). Je plně přeložen do šedesáti osmi jazyků. Jedná se tedy o rozsáhlý společenský webový systém, který slouží hlavně ke komunikaci mezi uživateli, sdílení multimediálních dat, udržování a navazování vztahů a k zábavě. V roce 2010 vznikl v americké produkci film „The Social Network,“ který mapuje počátky Facebooku a vize Marka Zuckerberga.

Facebook umožňuje lidem starším 13 ti let používat tento network of people, avšak studie Based on Consumer Reports.org. konstatovala, že více jak 7.5 milionu dětí mladších 13 ti let používá Facebook (mezi nimi je velmi rozšířená zkratka FB). (<http://news.consumerreports.org/electronics/2011/05/five-million-facebook-users-are-10-or-younger.html>).

Začátkem prosince 2007 se stal Facebook se svými 57 miliony aktivními členy stránkou s největším počtem uživatelů mezi studentskými weby. Od září 2006 do září 2007 se Facebook dostal z 60. na 7. pozici mezi nejnavštěvovanějšími stránkami světa. Ve Spojených státech amerických je Facebook jedničkou pro on-line sdílení fotografií s více než 60ti miliony nahraných fotografií týdně. Společnost vlastníci Facebook profituje zejména z reklam umístěných na stránkách, které jsou přesně cíleny podle zájmů uživatele a jeho chování. Nazývá se to banner advertisement. Reklamy se objevují v rohu nahoře nebo po stranách profilu uživatele. Když dotyčný uživatel klikne na reklamu, peníze jsou odeslány společností prezentovanou na reklamě přímo na účet Facebooku. Na jeho stránkách mají reklamu tisíce společností. V roce 2010 tímto způsobem Facebook vydělal 2 miliardy dolarů. To je výrazný rozdíl oproti roku 2006, kdy byla jeho cena odhadována na pouhých 100 mil. USD. Odhadovaná cena společnosti dnes šplhá do miliard. Tato čísla dokreslují neuvěřitelnou dynamiku a obrovský zájem lidí o sdílení informací a komunikaci s určitou možností ukrýt se v anonymitě. (<http://ezinearticles.com/?Impact-of-Facebook-Over-Society>).

Podle serveru TechCrunch mělo v roce 2005 na Facebooku profil 85% studentů amerických univerzit, z nichž se 60% přihlašovalo denně, 85 % alespoň jednou týdně a 93% alespoň jednou měsíčně. V roce 2010 společnost získala v soutěži Křišťálová lupa 1. místo v kategorii sociální sítě. Další ocenění získala za službu Facebook chat (5. místo v kategorii komunikační technologie) a za mobilní verzi svých stránek (3. místo v kategorii mobilní služby). Facebook je světově nejnavštěvovanější médium. 138 miliónů Američanů navštíví Facebook v jednom měsíci a přibližně 40% Američanů je registrováno. (<http://socialmediatoday.com/index.php?q=roywells1/158020/416-us-population-has-facebook-account>)

A nyní krátce k fungování sítě.

Uživatel si vytvoří svůj profil, může si přidat do svého profilu přátele, posílat si s nimi zprávy, může si nastavit různá automatická upozornění. Před prvním použitím Facebooku se uživatelé musí zaregistrovat. Následně mohou uživatelé sdílet stejné zájmy, hudbu, filmy, knihy apod., mohou si organizovat schůzky, domácí úkoly, připomínat si narozeniny přátel atd.

Po registraci v systému a odsouhlasení licence k používání má uživatel možnost vyplnit svůj detailní profil a může se připojovat k různým skupinám uživatelů a získávat nové kontakty. Pokud jiný uživatel souhlasí s tím, že je Váš přítel, můžete vidět také jeho profil. Někteří uživatelé ovšem svoje profily pomocí nastavení zpráv uživatelů zveřejňují i lidem, kteří jsou zapsáni pod stejnou skupinou nebo i celému internetu. Systém umožňuje komunikaci mezi uživateli pomocí zpráv, diskusních fór nebo diskusemi na uživatelských profilech (anglicky The Wall). Další funkce obstarávají externí i interní aplikace. Ty nejpoužívanější pocházejí přímo z dílen Facebooku. Hlavní síla je v propojenosti jednotlivých komponentů, a většina textu může sloužit jako hypertextové odkazy k dalšímu obsahu. (www.wikipedia.cz/facebook).

Fotky /photos/ - tato aplikace, která byla vyvinuta přímo autory systému Facebook, umožňuje sdílet fotografie na sociální síti Facebook. Upload fotografií je řešen přes javový applet, statickou stránku s formulářem nebo pomocí externích aplikací. Jedna galerie fotografií může mít prozatím maximálně 200 fotografií, ale počet galerií na jednoho uživatele k březnu 2010 nebyl omezen. Na fotografiích můžete jednoduše označovat své přátele, kteří pak dostanou oznámení, že se na dané fotce nacházejí.

Videa /Video/ - tato aplikace je určena pro sdílení videa mezi přáteli. Jedno video může mít maximálně 1024 MB a může být maximálně 20 minut dlouhé. Videa se dají jednoduše prohlížet pomocí technologie Flash a podobně jako v aplikaci Fotografie zde můžete označovat svoje přátele. (www.wikipedia.cz/facebook).

Události /Events/ - tato aplikace je určena pro plánování událostí nebo jakýchkoli akcí. Umožňuje nastavit mnoho informací o akci, zvát přátele na akce nebo akci zveřejnit. K akci lze přidávat další multimediální obsah. (www.wikipedia.cz/facebook).

Zed' /Wall/ - každý uživatel má v profilu zed', na kterou mu ostatní uživatelé mohou psát vzkazy a zobrazují se zde v podstatě všechny děje v sociální síti Facebook. Na zed' se dá vkládat i další multimediální obsah. (www.wikipedia.cz/facebook).

Dárky /Gifts/ - uživatelé si mezi sebou mohou posílat virtuální dárky, které představují vektorové obrázky. Jeden dárek stojí 1 USD. (www.wikipedia.cz/facebook).

Bazar/ Marketplace/ - bazar slouží k vkládání inzerátů, výměně a prodeji různých věcí. Tato služba je mezi uživateli velmi rozšířená. (www.wikipedia.cz/facebook).

Šťouchnutí /Poke /- každý uživatel může své přátele jenom tak „šťouchnout“. Je to funkce bez viditelného užitku, ač velmi oblíbená mezi uživateli. Šťouchnutí se interpretuje různě, především jako snaha o upoutání pozornosti. Existuje spousta podobných aplikací jako např. X Me, dovolující libovolnou akci jako „Odejmutí“ (Hug) „Polibek“ (Kiss) nebo „Zlechtání“ (Tickle). Další podobné aplikace dovolují uživatelům si mezi sebou posílat různé předměty, třeba různé druhy alkoholu (Booze Mail), rybičky v akváriu (My Aquarium) nebo třeba různé druhy mimozemšťanů (My Solar Systém). (www.wikipedia.cz/facebook).

Hry - jsou často založené na využití sociálnosti uživatelů. Provozovatelé her získávají nové uživatele tím, že své stávající uživatele uplácejí novými funkcemi nebo zpřístupněním skrytých funkcí za rozesílání pozvánek co možná největšímu počtu svých „přátel“. To některé uživatele vede k zakládání více účtů, což se zase sám Facebook snaží potírat. (www.wikipedia.cz/facebook).

Mezi další aplikace patří různé druhy testů, mapky zemí, které daný uživatel navštívil, přání k Vánocům, narozeninám apod.

Možnosti pro firmy jsou také velmi zajímavé. Firmy si mohou na Facebooku zakládat oficiální stránky (Pages), díky kterým mohou komunikovat se svými příznivci (Likers, dříve Fans). Ke komerčním účelům je možné na Facebooku využívat také PPC reklamu-textové inzeráty doplněné o obrázek. Při dostatečně velké útratě mohou firmy na Facebooku nakupovat i reklamy.

Facebook ovlivnil sociální aktivitu lidí mnoha způsoby. Jsou popsány případy, kdy se pomocí Facebooku podařilo najít rodinné příslušníky, kteří byli léta považováni za pohřešované. Jeden otec našel svoji ztracenou dceru, kterou hledal 20 let. Potkali se, až když otec našel její profil na Facebooku.

(<http://abclocal.go.com/wabc/story?section=news/localid=7739245>). Další z mnoha případů je příklad otce a dcery, kteří se díky Facebooku našli po 48 letech.

Některé studie však dokládají, že Facebook je díky své anonymní otevřenosti strůjcem velkých problémů ve vztazích. Je popsáno mnoho případů, kdy se rodiny rozpadají a lidé se rozvádějí, protože partneři najdou na facebooku citlivé informace o svém protějšku. (<http://www.dailymail.co.uk/news/article-1334482/The-marriage-killer-One-American-divorces-involve-Facebook.html>). Zjistí tak najednou, co jejich životní partner tajně dělá, s kým se stýká a jaké má o nich vlastně mínění. Dá se říci, že Facebook má ohromnou moc ovlivňovat sociální komunikaci. Hlavní problém však tkví v masivním využívání těchto komunikačních technologií mládeží.

Dospělí vědí, že nelze nahradit sociální komunikaci, ale u dětí se projevuje zvláštní fascinace tímto fenoménem. Místo toho, aby si hrály s kamarády venku, tak sedí před počítačem a kamarádí se s virtuálními přáteli. Může se stát, že v budoucnu nebudou schopné zapojit se do běžných konverzací a budou mít omezenou možnost komunikovat s druhými lidmi tváří v tvář. Tento negativní trend podporují ještě současné telefony vybavené internetem. Pokud dítě s někým již nemá zájem komunikovat, tak ho prostě vymaže ze své skupiny a tím to končí. V reálném světě je vše daleko složitější a děti se učí vyhledávat si kamarády a také si je i udržet i přes různé problémy, které osobní vztahy přinášejí.

Přínos sociálních sítí z hlediska využití volného času je obrovský. Facebook lidem umožňuje necítit se osamoceně. Lidé se už nebojí být sami, protože mohou komunikovat se svými přáteli a nacházet si i nové známosti, bez rizika, že to skončí špatně. Ve virtuálním světě to funguje jako ve skutečnosti, kde se lidé potkávají s mnoha ostatními lidmi každý den a vyměňují si názory a zážitky. Tento systém vytváří možnost seznámit se s lidmi z celého světa, poznat jejich mentalitu, jiné kultury a komunikovat s nimi. Je to vynikající možnost, jak poznat svět, naučit se chápat uvažování různých lidí rozdílných ras, náboženského vyznání a kulturního zázemí, přesto, že je člověk stále ve svém obývacím pokoji.

System zbavení se přátel, které člověk přestane mít rád, je velmi vhodný pro lidi, kteří mají problém s interpersonální komunikací a neradi říkají nepříjemné věci.

Vymazání ze seznamu přátel se provede větou: „Nemám tě už rád“ a už o té osobě neuslyší. Tento neosobní a velmi pohodlný způsob zbavení se přítele, se kterým člověk nějakou dobu komunikoval, dříve či později vyústí v neschopnost sociální komunikace. Dotyčný ztratí schopnost reagovat na kritiku a polemizovat s nepříjemným názorem. Pohybuje se ve virtuálním světě, který má na rozdíl od reálného světa plně pod kontrolou.

Komunikuje-li člověk na síti s lidmi stále více, musí se často přihlašovat na Facebook, aby upozornil přátele na to co dělá, prezentoval fotky z dovolené apod. Všem svým přátelům umožňuje sledovat, jak jeho život probíhá. Toto je nesmírně užitečná věc, která mu umožní být v kontaktu s jeho reálnými přáteli, které již v životě potkal, se kterými má společné zážitky, dobu studia, sportovní tým apod. a se kterými nemůže být ve fyzickém kontaktu, protože žijí v jiném městě, apod.

Stálý kontakt s lidmi, kteří mu jsou blízcí je užitečný z hlediska tvorby názoru na určitou věc a podporu nebo změnu jeho stanoviska či postoje k mezinárodním událostem - například celosvětové finanční krizi a může naslouchat názorům lidí z celého světa a při tom se vzdělávat a učit novým aspektům. Může také otevírat témata, která nemá s kým diskutovat, protože daná témata nemusí být zajímavá pro spolupracovníky v práci. Následně si může se svými novými přáteli telefonovat či chatovat.

I přes tyto pozitivní efekty Facebooku, existuje jeden velmi negativní jev, který ještě stále není řádně prozkoumán a to je vliv na mladistvé. Největším problémem se jeví to, že mladí lidé tráví spoustu času na Facebooku místo toho, aby se věnovali svým zájmům a koníčkům v reálném světě. Jak mohou rodiče vědět, že se jejich dítě kamarádí na Facebooku se správnými lidmi? Je téměř nemožné odhadnout, zda osoba, se kterou dítě komunikuje vhodná, když komunikace probíhá s velkým množstvím přibývajících lidí.

Velmi nebezpečný je také fakt, že na Facebooku děti zveřejňují soukromé informace a mohu se tím dostat do problémů. Studie ukazují, že na Facebook se připojuje spousta mladistvých pod hranicí 16 let. Mladí lidé, kteří ještě nechápu tato rizika, zveřejňují osobní informace a kdokoli si může najít jejich adresu, telefonní číslo, fotky

a tato data mohou být zneužita lidmi páchajícími trestnou činností.. (<http://nakedsecurity.sophos.com/2010/02/01revealed-social-networks-pose-biggest-risk>).

Redukce volného času je opravdový současný problém Facebooku. Analytici naznačují, že jsme zatím teprve na počátku problému, který může později expandovat do obrovských čísel. Facebook vytvořil prostor pro velký výběr přátel a lidé se netrápí tím, že ztratí jednoho přítele, protože vědí, že si mohou najít mnoho dalších. Ovšem pouze na síti. Ti, kteří se s někým skamarádí v reálném světě, si dávají velký pozor na to, aby svému příteli neublížili. Na Facebooku toto neplatí, ani když máte blízkého přítele. Lidé se nebojí po internetu říkat věci, které by z očí do očí nikdy neřekli. Jsou si vědomi toho, že nemusí daného člověka vůbec vidět.

Začíná se hovořit o tom, že velká spotřeba času stráveného na internetu a speciálně na Facebooku a dalších sociálních sítích, vytváří čím dál menší prostor pro skutečné sociální interakce. Zejména u dětí to souvisí s neschopností vyjadřovat se v rozvitých větách, se sníženou úspěšností zapojení se do kolektivu, konverzace a možností vyjádřit své názory, protože ovládají komunikaci jen ve formě zkrácených vět používaných na Facebooku. Tyto děti často působí velmi naivně a nejsou oblíbeni mezi ostatními vrstevníky, kteří tento problém nemají. Dětské uživatelské Facebooku bývají také většinou nemotorní a ke sportu nemají vztah, nebaví je a raději sedí u počítače. Velký nárůst počtu mladých lidí, kteří používají Facebook, je alarmující.

Další problém Facebooku vyplývá z koncentrace citlivých osobních dat a množství aplikací, které k nim mají přístup. Aplikaci může napsat kdokoli a poté data použít ke svým účelům. Facebook byl již zakázán na některých pracovištích a školách kvůli sdílení nevhodného obsahu. Je blokován například v Sýrii, údajně z důvodu pomlouvání vládních autorit. Je zakázán také v Číně, Vietnamu, Iránu, Uzbekistánu, Pakistánu a Bangladéši. Facebook také nechtěně umožnil pomocí aplikace Beacon ostatním přátelům zjistit, co daný uživatel nakupoval na internetu. Kanadská komise pro ochranu soukromí zjistila, že porušuje kanadské zákony o shromažďování osobních údajů, které si provozovatel ponechává i poté, co se uživatelé ze sítě odhlásí. Komise dala v červenci roku 2009 provozovatelům měsíční lhůtu na přijetí

opatření ke změnám. Facebook byl také zakázán v některých islámských státech, protože byl obviněn z náboženské diskriminace.

Velkým problémem je ochrana osobních dat. Kdokoliv může využít profilu někoho jiného a zjistit si o něm spoustu informací. Policie má plné ruce práce s odhalováním pedofilů a lidí, vykazujících patologii v chování, kteří právě sociální sítě vyhledávají. Stejně, jako u většiny technických novinek a produktů, i u sociálních sítí začíná docházet k nabažení se, případně i ke zklamání lidí z rizik a důsledků ztráty soukromí. Řešením je odhlásit ze sítě.

4.6 VOLNÝ ČAS A DULEŽITOST SKUPINOVÝCH AKTIVIT (STRAVOVÁNÍ)

Tato část práce je zaměřena na jídlo, respektive na stravování, protože proces konzumace jídla je vědeckou asociací také začleněn mezi sociální vědy. Pokusím se zodpovědět otázku vývoje společnosti v oblasti jídla a volného času, a jak je důležité pro skupinu trávit volný čas pohromadě.

Prvním aspektem posílení společnosti, často probíraným v odborných knihách a učebnicích, je stravování se ve skupinách či kolektivu. Stravování se ve společnosti se může jevit jako způsob oslavy při dokončení úspěšného projektu a dalších důležitých aktivit, nebo jako trávení času na dovolené v rámci volného času. V odvětví zdravotnictví lékaři často upozorňují na fakt, že lidé přijímají velké množství potravy, kdy velikost porcí zdaleka převyšuje rámec zdravé výživy. Tímto problémem se zabývají vědecké instituce po celém světě a snaží se najít správné řešení, jak naučit lidi zdravě se stravovat a přijímat potravu ve správném množství.

Ze sociologického hlediska jsou pro badatele důležitým faktem otázky, s kým jíme, kdy jíme, co jíme a za jakých podmínek. Odpovědi na tyto otázky jsou velice důležité

z hlediska poznání společných zvyklostí stravování a vývoje společnosti v souvislosti s volným časem a prací. Jednoduše řečeno, stravování není pouze biologický akt. Stravování odráží historické, ekonomické a sociologické návyky. Stravování se ve skupinách, obědy a večeře v kolektivu umožňuje lidem mezi sebou komunikovat a trávit takto volný čas. Tento aspekt je znakem sjednocené rodiny, přátelství a pohoštění v mnoha zemích – jídlo nepředstavuje pouze přijímání živin, ale také mu patří důležité místo ve vytváření vztahů mezi lidmi. Je skutečností, že společnost tráví část volného času stravováním, protože se chce lépe poznat, nebo upevnit přátelské či rodinné vztahy. Tyto tendence se začaly vyvíjet již v pravěku a udržely se až do současné doby. (Bartle, 2007, Eating with friends, the role of Food in Empowering Communités).

Francouzský sociolog Claude Fischler a jeho americký kolega Paul Rozin poukázali na skutečnost, že v Evropě je stravování chápáno jako společenský fakt, oproti situaci ve Spojených státech amerických, kde je chápáno jako akt načerpání energie. Naskytá se otázka, jak může stravování patřit k volnému času? Fischler a Rozin vysvětlují, že příprava jídla a stravování se ve společnosti, ať už s přáteli nebo rodinou, může být chápáno jako příležitost k oslavě dobré zprávy, která ovlivňuje všechny lidi kolem jídelního stolu. Tak, jako je rybaření nebo vycházka do přírody pojmána jako aktivita pro celou rodinu, tak i trávení času u jídla pospolu je příležitostí, při které lidé sdílejí společné zážitky, povídají si a vytvářejí určité tradice a rituály. Důležité je upozornit, že způsob stravování se nezobrazuje pouze v jídlu, ale také ve zvycích, v místě, kde jíme a naší společností při obědě nebo večeři. Claude Fischler vysvětluje: „Lidé jedí dohromady náhodně či ze zvyku.“ Koncept důležitosti pohledu na stravování jako komplexní činnost byl pro lidstvo od pradávna velmi užitečný. Lidé tato metoda sloužila k:

1. k rozdělování jídla mezi sebou
2. pro začleňování či vyčleňování určité osoby do nebo ze společnosti
3. pro strukturování času určeného k jídlu (rozdíl mezi časem před obědem a časem po večeři)
4. k formulování své vlastní identity (vysvětlování dětem, jak se mají při jídle chovat)
5. ke koncipování struktury jídel při formálních příležitostech (jako jsou konference, svatby, pohřby apod.).

Na druhou stranu, stravování o samotě, respektive individuálně, bylo vždy vnímáno jako podezřelé a na lidech, kteří tuto formu praktikovali, ulpívalo stigma. V historii se lidé ptali, co asi dotyčný člověk provedl, že byl vyřazen ze společnosti a jí stranou? Bral si snad více jídla než ostatní? Tímto a dalšími příklady Fischler upozorňuje na skutečnost, že stravování se o samotě bylo bráno jako negativní prvek pro společnost. (Fischer, 2010-2011 Americans need to stop multitasking while eating alone, Claude Fischler on Food Lecture Series: Eating Your Environment).

Postupem času se však stravování čím dál tím více stává individuální záležitostí. S rozšířením variability a dostupnosti jídel a industrializací potravinářského průmyslu už není nutné jíst ve skupinách, příprava jídla už není tak složitou záležitostí. Sociální vztah k produkci, distribuci, preparaci a konzumaci jídla se celkově změnil během 20. století. I v Evropě oběd a večeře začínají pomalu odrážet stav ve Spojených státech amerických, kde jde převážně o biologický akt. Claude Fischler ve své přednášce „Food nad Society“ uskutečněné na Univerzitě ve Washingtonu říká, že naše společnost představuje konec jídelních tradic a zvyků, které byly po tisíciletí zachovávány. Fischler a jeho kolegové provedli výzkum mezi sedmi tisíci obyvateli ze Spojených států amerických a pěti evropskými zeměmi – Francie, Itálie, Švýcarsko, Německo a Anglie, s cílem zjistit jejich charakteristiky a postoje k jídlu, společnosti a zdraví.

Výsledky tohoto výzkumu přivedly vědce k závěru, že Spojené státy americké představují jeden extrém a Francie druhý. Studie popsala, že Američané si zakládají na národní identitě a individualismu, který se ukazuje v tom, jak pohlížejí na své jídlo. Jídlo pro ně neznamena nic víc, než skupinu výživných látek, které se mohou upravit podle jejich zdravotních nároků a chuti. Vnímají tedy jídlo jako součást svých životů. Naopak Francouzi se velmi jednoznačně vyjadřují, že „není stravování jako stravování“ – je pro ně důležitá konfigurace času, místa a lidí, aby mohli to, které jídlo považovat za to „správné“ jídlo. Jako příklad je uváděna francouzská žena, která řekla výzkumníkům, že nejedla celý den, a pak o to víc zdůraznila, jak výborně si pochutnala při večeři s přáteli na rybě a červeném vínu. Evropané, oproti Američanům také přikládali velký díl důležitosti kvalitě a přípravě

pokrmu – jak chutná?, odkud to je?, jak je to čerstvé? Nicméně, nejdůležitějším faktorem byla skutečnost, že převážná většina Evropanů dodávala, že u stravování je ještě důležitější, než co jíte, to, s kým jíte.

Další studie ve stejném kontextu přišla s tím, že anglicky mluvící země – Spojené státy americké a Velká Británie, se výrazně liší od evropských národů – Francie, Švýcarska, Itálie a Německa. Zástupci anglicky mluvících zemí zmínili, že nejdůležitějším faktorem stravování je pro ně zdravá výživa. Pro Evropany je zdraví pouze druhotnou výhodou, protože nejpodstatnějším faktorem je pro ně při jídle radost ve společnosti. Dobrým příkladem může být odpověď jednoho italského respondenta: „Pochutnat si na dobrých těstovinách a vínu s opravdovými přáteli je pro mě to nejlepší trávení volného času.“ Na základě těchto studií lze zjistit, jak se charakteristika volného času a stravování zásadě liší v mezinárodním měřítku. (Rozin,2006 Attitudes towards large numbers of choices in the food domain:a cross-cultural study of five countries in Europe and the USA).

Francouzský neurolog David Servan-Schreiber popisuje svoji zkušenost: „V osmdesátých letech, kdy jsem byl praktikant v nemocnici v Paříži, jsem obědval s ostatními lékaři o polední pauze. Vždy jsme si vybrali oblíbenou restauraci, kde jsme měli náš stůl, objednali jsme si předkrm, hlavní chod a desert a hovořili jsme o událostech v nemocnici, sdíleli jsme společně nové poznatky a sdělovali si zkušenosti po celou dobu jídla, tedy jednu hodinu. Po skončení praxe jsem se přestěhoval za prací do Kanady, kde jsme měli na oběd pouze dvacet minut. Následoval odchod na univerzitu do Stanfordu ve Spojených státech amerických, kde lidé už na oběd společně vůbec nechodili. K obědu si dali jídlo, které bylo zajišťováno nemocnicí a obsahovalo rychlý sandwich, hamburger, zákusek a pití. Navíc byl oběd podáván během konferencí o nových lécích či medicínských praktikách, které byly vtěsnány do pracovní doby. Zvykl jsem si na tento systém stravování a prakticoval ho po mnoho let. Pamatuji si, jak jsem obědval i ve výtahu, kdy jsem byl na cestě z jednoho oddělení na druhé.“ Tento příklad názorně ukazuje, jak se stravování ve formě trávení volného času ve společnosti vytrácí a stává se zcela individuální záležitostí. (Servan-Schreiber, Eating together-Manger ensemble).

Další studie, kterou provedla společnost Inpes (francouzský Národní vzdělávací institut) jenom potvrzuje výše zmíněnou teorii. Studie prokazuje, že Evropané přejímají čím dál víc návyků ze Spojených států amerických. Lidé se stravují individuálně před počítačem, televizí nebo s knihou v kavárně. V západním světě se jídlo stalo převážně privátním zbožím. Sociolog Fischler dodává: „Když se musíme rozhodnout racionálně, jestli dodělat rozdělanou práci nebo si dát pauzu a uvolnit se s přáteli, z velké části si vybereme první možnost a vnímáme jídlo pouze jako základní surovinu potřebnou k přežití. Začne znamenat pouze věc, kterou potřebujeme. Když si vezmeme jídlo bez přemýšlení, bez určitého rituálu, tak se nám vytrácí určitý smysl, který byl zachovávan po staletí.“ Z toto vyplývá, že trávit volný čas při obědě s přáteli či kolegy je věc, která podporuje sociální citění a umožňuje určitý rozvoj společnosti i ve volném čase. (Fischler, 2010, Americans need to stop multitasking while eating alone, C.Fishler on Food Lecture Series:Eating Your Environment).

Na závěr lze podotknout, že všechny výše uvedené studie prokazují, jak je společné stravování chápáno odlišně na základě geografické a historické skutečnosti a jak je kulturně podmíněno. Ukazuje se, že v některých evropských zemích může být oběd nebo večeře chápán jako jeden z nejlepších způsobů trávení volného času. Pro společnost je prospěšné si uvědomit, že se tento proces vyvíjel už po tisíciletí a sloužil k porovnávání vztahu s rodinou či přáteli. Tato část práce měla za cíl upozornit na fakt, že i když při stoupajících pracovních nárocích spojených s finanční krizí v roce 2008 bylo času na jídlo minimum, lidé by si měli uvědomit, že ve volném čase může být stravování pospolu tou správnou volbou.

4.7 CHARITA A JEJÍ VNÍMÁNÍ JAKO POKUS O UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU LIDSKÉ EXISTENCE

V minulých kapitolách jsem popsala různé motivace a pohnutky v oblasti volnočasových aktivit, z hlediska společenského nebo ekonomického. Tato kapitola se věnuje důvodům chování lidí, kteří nezištně podporují a pomáhají jiným lidem, a to jak finančně, tak tím, že jim věnují podstatnou část svého volného času, který by mohli využít pro sebe.

V počátcích lidské existence bylo hlavním lidským zájmem přežití, nalézání, zdokonalování, uchovávání a předávání efektivních způsobů adaptace na přírodní prostředí. Postupem času, integrací a organizací lidí do kmenových tlup již začíná docházet k organizaci života. Muži odcházejí na lov, ženy se starají o oheň, zásoby a děti. Se zdokonalováním techniky výroby zbraní, nástrojů, zpracování masa např. sušením na slunci nebo možností uchovávat zásoby souvisí čím dál větší využívání mozkového potenciálu. Člověk reaguje na své okolí, je jím pocitově ovlivňován a začínají se u něj projevovat kreativní složky osobnosti. To vše rozvíjí duchovní vnitřní svět člověka, začíná si pozvolna uvědomovat, že mimo nutnosti zajistit potravu existují i další oblasti, které je potřeba rozvíjet, vyvstávají otázky, na které je třeba hledat odpovědi. Tyto vlastnosti mu umožnily přežít všechny nástrahy dávnověku a postupně se stát biokulturní bytostí.

Rozvoj péče o bližní je spojen s křesťanstvím. Postava Ježíše Krista jako spasitele lidstva a člověka, který hlásal lásku mezi lidmi a byl za tuto svou víru ukřižován, je univerzálním symbolem. Ideály křesťanství se staly pilířem středověkého způsobu života. Začaly vznikat řády, jejichž cílem bylo pomáhat lidem, kteří se dostali do svízelné životní situace. Křesťanská církev v sobě snoubila moc, vědění, intriky a zároveň lidi, kteří se cele věnovali pomoci bližním. Tato solidarita měla své meze, ale od středověku byl propracovaný systém péče o nemocné a chudé. Zároveň v lidech podporoval a upevňoval víru ve správnost církevního učení. Křesťanství se snažilo udržovat obyvatelstvo v klidu a smířené se svým postavením, s tím, že život na zemi je jen přípravou na krásný život posmrtný. Desatero přikázání jako základ morálky bylo dobu svého vzniku dokonalé a dodnes zůstalo nezměněno. Výchova,

kteřou rodiče vřtěpují dětem, je v podstatě křeřřanské vidění světa. Bohužel už na to nenavazují morální autority, které by toto vědomí dále rozvíjely a o které by se populace a hlavně mladí lidé mohly opírat.

Dneřní povědomí o charitativní činnosti a pomoci svým bližním je často nejasné a lidé dobře nevědí, proč by měli někomu pomáhat. Během čtyřiceti let vlády Komunistické strany Československa platila teorie, že co je dobré pro stát, musí být dobré i pro jedince. Tato myřlenka a způsob ovládaní lidí zcela ochromila prostou lidskou iniciativu a větřina lidí si myslela, že za všechno je odpovědný stát a že tedy nemusí pro nikoho nic dělat. To přineslo do mezilidských vztahů bezohlednost, se kterou se lidé tlačili ve frontách, udávali se, záviděli si apod. Sametová revoluce z roku 1989 je ale důkazem, že genetický k kulturní fond lidí obsahuje zásady křeřřanské morálky. Silný zdroj solidarity lidí se studenty, kteří v listopadu 1989 hromadně vyjádřili svůj odpor k pokračování v cestě, kterou řla vláda Komunistické strany Československa, byl po 21. srpnu roku 1968 dalřím masovým vystoupením českého národa., sjednoceným kolem hlavní myřlenky.

V současnosti mnoho lidí posílá peníze do Afriky, na různé speciální bankovní účty. Dalří realizují adopce dětí na dálku, které se díky obdrženým penězům mohou vzdělávat a tím se vymanit ze svých stávajících neutěřených životních poměrů. Úspěřné sbírky na gama nůž či onkologické programy svědčí o solidárnosti lidí, kteří chtějí pomáhat. Charitativní činnost je rozvíjení kladných vlastností, kterými je člověk obdařen a které dávají člověku vyšří smysl a opodstatnění jeho existence. Z hlediska využití volného času je to ideální příležitost, jak druhým lidem pomoci. Záplavy na Moravě v roce 1997 jsou důkazem toho, že když nastane mimořádná situace, při které je ohrožen život a majetek lidí, stoupne vlna solidarity a lidé si navzájem pomáhají. Musí docházet k těmto katastrofám, aby se lidé chovali prosociálně? Doufejme, že společnost najde dostatek sil k sebereflexi a dojde ke změně žebřičku hodnot.

Snaha pomoci bližnímu je zakotvena ve vědomí toho, že na této planetě člověk není sám a že je součástí komunity lidí, kteří chtějí konat dobré skutky a pomáhat slabřím a nemocným. Je to základem všech východních filosofii, které vycházejí z premisy, že energie, kterou člověk do vnějšího světa vysílá, se mu zase vrátí. Pokud vysílá

pozitivní energii, bude za to odměněn, a to již na tomto světě, za svého života. Platí to i o energii negativní. V lidech je zakořeněn pocit sounáležitosti, laskavosti a snahy pomoci i v nejtvrdějších životních zkouškách. Příznačné je například vnímání utrpení zvířat během válek. Známy německý spisovatel Erich Maria Remarque (1898-1970) popisuje ve svém protiválečném románu „Na západní frontě klid“ z roku 1929 utrpení tažných koní, kteří byli v první světové válce používáni k tažení děl. Jde o velmi sugestivní pasáž která dokumentuje, že člověk, byť by byl sebevíc otrlý, má uvnitř v sobě zasunuté hodnoty a vlastnosti, o kterých mnohdy ani neví, ale v určité situaci je schopen je využít.

Vyplnění volného času nějakou konkrétní činností, která směřuje ku prospěchu lidí, kteří si sami nemohou pomoci je jedna z nejzáslužnějších věcí v současném světě. Česká republika má již tradičně silné sociální zázemí, ale všechny aspekty nemůže postihnout. Ať už se jedná o adopce dětí, vyhledávání nových rodin pro děti bez domova nebo o pomoc při začleňování zdravotně postižených občanů do společnosti. Ve všech těchto aspektech je třeba najít citlivý individuální přístup, aby ti, kterým chceme pomoci, získali pocit, že se s nimi počítá. I v těchto oblastech se však vyskytují lidé, kteří myslí jen na vlastní prospěch. I slavní lidé, kteří darují na charitativní účely značnou část svého příjmu, jsou mnohdy vedeni spíše snahou vylepšit si vlastní pověst, než samotnou potřebou pomoci druhým. Tak je tomu ale ve všech oborech lidské činnosti.

S touto částí práce souvisí i fenomén lidské péče o zvířata. Člověk je tvor společenský a hodně svého volného času věnuje zvířatům. Zvíře původně využívané pouze k ulehčení práce lidem se časem dostává do polohy kamaráda či přítele. Lidé tráví spoustu času se svými zvířecími mazlíčky, ať už se jedná o koně, kočku, psa nebo jakékoliv jiné zvíře. Člověk tím uspokojuje svoji potřebu se o někoho starat, která je silná zvláště u žen a je spojena s jejich mateřským cítěním. Péče o zvíře, jeho výchova, trénování a sdílení úspěchů či neúspěchů přináší člověku uspokojení a pocit užitečnosti.

Starší lidé se dostávají do situací, kdy je pro ně zvíře jedinou možností, jak se cítit užitečně. Člověk dostává zpětnou vazbu vděčnosti, kterou ke svému životu potřebuje. Obecně lze konstatovat, že v lidské populaci je silně zakořeněný pocit

sounáležitosti se zvířaty. Mnoho času lidé vynaloží péči o zvíře, které původně ani nechtěli, ale našli ho opuštěné nebo ho dostali darem. Odráží to zřejmě dávno zapomenutou sounáležitost, kterou člověk se zvířaty měl. Byli to jeho pomocníci a připomínali mu sepětí s přírodním řádem. Ze stejného důvodu lidé ve svém volném čase inklinují k pěstování rostlin. Pohled na stále zelené i kvetoucí rostliny člověku pomáhá k navození klidu a pohody a přispívá k zjemnění a zvelebení prostor, které člověk obývá nebo využívá.

4.8 VOLNÝ ČAS Z HLEDISKA VLASTNÍ SEBEREALIZACE A POCITU USPOKOJENÍ

Minulé kapitoly byly zaměřeny nad motivacemi a ekonomickými dopady pro lidi z hlediska jejich přístupu k životu. Je pravdou, že určující je v tomto ohledu výchova v rodině, která ještě stále plní svoji základní funkci, tedy socializační. Je to o to těžší, že zvláště návaznost ve škole je z tohoto hlediska problematická. V naší školské soustavě je důraz kladen na absorbování velkého množství informací, jejich následné vybavení, ale už ne na přemýšlení v souvislostech a rozvíjení schopností nabyté vědomosti používat. Projevuje se to ve všech předmětech, například v matematice, kdy je vyžadován jednotný postup při výpočtech i když je možno k výsledku dojít různými způsoby.

Lidé, kteří mají děti, byli a jsou s tímto způsobem výuky konfrontováni. Po skončení vyučování žák přichází ze školy domů a čeká ho další fáze plnění různých školních zadání, tzv. domácích úkolů. Rodiče dětí školou povinných jsou často ještě v práci a děti nejsou tak zodpovědné ani motivované, aby plnili své povinnosti ihned. Vědí, že to je náročná činnost, mnohdy pod dohledem rodičů, která se odehrává v podvečerních večerních hodinách. Odpoledne proto inklinují k rychlé, nekomplikované zábavě, která se dá kdykoliv přerušit. Ve velké většině případů se jedná o sledování televize nebo hraní různých počítačových her buď na počítačích nebo na různých přenosných elektronických přístrojích. Dítě se odpoutá od reálného

světa, kde jsou na něj kladeny nejrůznější povinnosti a utíká do různých virtuálních rovin. Proč tomu tak ale je?

Pro porovnání přístupu k výuce lze zvolit vzhled do způsobu výuky na amerických základních školách, kde je situace zcela odlišná. Z evropského pohledu jsou na děti kladeny minimální nároky, žáci s učitelem diskutují, překřikují se a pohled zvenčí je z našeho hlediska zarážející. Pouze však na začátku.. Právě z tohoto svobodného prostoru, kde si žák může sám uvědomit svoje kvality a svobodně rozvíjet svůj talent nebo nějakou schopnost, může vyrůst kvalitní jedinec. Za zmínku stojí i fakt, že nejvíce držitelů Nobelovy ceny pochází ze Spojených států amerických. Následná střední škola se svojí kvalitou již blíží běžné české, či evropské, i když svobodný přístup tu přetrvává. Studenti z Evropy ve srovnání s americkými studenty střední školy disponují hlubšími znalostmi.

Zásadní rozdíl nastává při studiu na vysoké škole. Na studenty jsou již kladeny velmi vysoké nároky a denně musí trávit mnoho hodin v knihovně přípravou různých prezentací, která je nutí samostatně pracovat. Musí si sami vyhledat zadanou látku, zpracovat ji a hlavně podat ze svého názorového hlediska a podložit svými argumenty. Pro názornost je zadání takové práce např.: „Porovnej výhody a nevýhody těchto zřízení - demokracie a Kreonova autokracie“. Za výhodu tohoto systému je možné považovat i to, že hrazení školného studenty umožňuje získat a zaměstnat lektory, kteří již v životě něco dokázali a jsou schopni být pro studenty přirozenou autoritou. Lidé, kteří museli projít silnou konkurencí a obtížemi při vlastním vzdělání a uspěli, jsou velmi dobře připraveni na problémy, které je v životě čekají a získali schopnost je překonávat. Mají za sebou onu zpětnou vazbu, kdy jim vložené úsilí až na výjimky přineslo užitek. Tímto způsobem se dívají na životní situace, které před nimi stojí. Od získání kvalitního pracovního místa až po způsob, jak se chovají ke svému tělu ve smyslu pěstování sportu a již zmiňovaného antického hesla hlásajícího ideál ducha i těla.

Mladí lidé, vychovaní na univerzitách také vyznávají jiné hodnoty, než pouze zábavu a peníze. Jako všichni mladí lidé chtějí v životě něčeho dosáhnout, ať už jim to přinese finanční efekt a nebo nikoliv. Pomineme-li umělecké sklony, má většina těchto mladých lidí dva základní motivy. Dosažení maximálního vzdělání a úspěchu

ve sportu. Na univerzitách se z tohoto důvodu pěstuje spousta druhů sportu pro chlapce i pro dívky. Univerzity mají svoje oddíly téměř ve všech známých odvětvích sportu. Členové těchto oddílů musí mít navíc výborné a nebo alespoň dobré studijní výsledky, jinak jsou z oddílů vyřazeni. Testuje se schopnost lidí obstát v obtížných podmínkách studia a tréninku. Tito lidé jsou také následně přednostně vybíráni firmami a organizacemi, které shromažďují nabídky pracovních míst, neboť prokázali svoji schopnost obstát ve ztížené konkurenci.

Pojmy z názvu této kapitoly, tedy volný čas z hlediska seberealizace a pocitu uspokojení jsou v protikladu. Pocit uspokojení nebo sebeuspokojení se může stát brzdou v dosažení cílů, které si lidé kladou. Je přirozené, že nastávají životní etapy, ve kterých si člověk řekne - jsem rád nebo ráda, že jsem dostudoval(a) určitou školu, ale zanedlouho začne přemýšlet, co dál. Poznání sebe sama je celoživotní prací, člověk neustále hledá své limity a bojuje s vlastní leností. I první československý prezident T. G. Masaryk říkal, že k vykonání pořádné práce je potřeba překonat vlastní vrozenou lenost. (Masaryk, 1926). Posun vlastních limitů člověku zvedne sebevědomí a uvolní endorfiny jako žádná jiná činnost.

Poslední lékařské studie potvrzují uvolňování těchto tzv. hormonů dobré nálady též při konzumaci jídla. To by vysvětlovalo nadměrnou spotřebu jídla a zosobnění konzumace dobrého jídla jako hlavního cíle lidského snažení. V dřívějších dobách tomu tak bylo, ale to člověk řešil existenční problémy a nedostatek jídla mohl znamenat smrt celé rodiny nebo kmene. Období hojnosti střídala období hladovění a strádání. Pokusy o nadřazení duchovních aspektů lidské existence nad materiální provází celou historii lidstva. Naši předkové nebyli výrazně jiní a měli i podobné mechanismy uvažování. Vládnoucí vrstvy již od dob starověkého Říma věděly, že většinová populace si žádá chléb a hry. Nabízí se srovnání se současnou situací ve Spojených státech amerických, kde vláda vytvořila gigantický vnitřní dluh do značné míry tím, že umožnila import levného spotřebního zboží z Číny a v oblasti výživy umožnila výrobu geneticky upravovaných potravin. Pokud člověk spadne do pasti vlastního uspokojení, čeká ho pohodlný a nudný život.

Životní úroveň v Evropě je dostatečně vysoká. Člověk není existenčně nucen prát se se svojí situací, ale pouze přizpůsobuje své priority a výdaje reálné situaci. Pokud

mu někdo populisticky předloží důvody jeho zařazení ve společnosti, bude jeho případná nespokojenost ještě manipulativně využita. Rozhodne-li se na sobě pracovat, minou ho večery trávené u bezduchých televizních seriálů nebo v restauračním zařízení, ale a čeká ho únava, neboť snaha vyžaduje úsilí, které vyčerpává. Typickým příkladem je studium jazyků. Dnešní vzdělaní mladí lidé běžně mluví dvěma světovými jazyky a ještě se snaží studovat například čínštinu.

Před rokem 1989 se u nás kladl absolutní důraz pouze na znalost ruského jazyka. Na středních a vysokých školách se studoval ještě jeden cizí jazyk, ale spíše doplňkově. Teprve po otevření hranic, kdy lidé mohli začít svobodně cestovat po celém světě se ukázalo, že jediná možnost, jak navázat rovnocenné vztahy se západním světem a tamními lidmi, je znalost světových jazyků, na prvním místě jazyka anglického. Rodiče dětí, kteří vyrostli v komunistickém Československu, si jsou toho vědomi a zaměřují se v tomto ohledu na svoje děti.

Nutno říci, že o volném času mladé generace do značné míry rozhodují jejich rodiče. Mají nástroje, jak své děti přesvědčit, aby se věnovaly tomu, co oni pokládají za důležité. A jak je to s nimi samými? Mají dostatek vlastní sebekázně a vůle nahradit bezduché relaxování před televizí vlastním studiem? Jak je to s motivací? Jako určující se ukazuje, z jaké sociální skupiny ta která osoba pochází. Vlastní studium se netýká jen cizích jazyků, ale představuje nejběžnější případ. Je mnoho možností, jak i během pracovního procesu dosáhnout vyššího stupně vzdělání a tím pracovat sám na sobě. Jak jsem již uvedla dříve, je velmi důležité snažit se o uvědomění si vlastní osobnosti, poznání sama sebe.

S tím souvisí hledání hranic fyzických i duševních možností. K tomu by měl zejména sloužit náš volný čas a tímto procesem bychom měli dospět do stavu uspokojení se svým snažením. Platí to i o fyzické námaze. Mnoho lidí ve svém volném čase běhá, k čemuž stačí dobré boty a vhodná trasa. Lidé běhají proto, aby poznali sami sebe, své reakce, limity a odolnost v mezních situacích. Během času stráveného fyzicky namáhavou činností, kterou běh bezesporu je, mají spoustu času k různým úvahám. Mnozí nechávají myšlenky bezcílně bloudit hlavou a ve vzácných chvílích dojde k oddělení myšlenek od těla ve smyslu vnímání tělesné námahy. To je stejně důležité jako studium. Lidé kteří hledají své limity a snaží se je neustále

posouvat a poznat sama sebe, jsou na dobré cestě k seberealizaci a uspokojení. Vyplnění času snahou o vlastní zkvalitňování a bojem proti pohodlnosti doplněných ještě snahou o pomoc bližnímu, je jednou z možností, jak smysluplně naplnit a prožít život. Do tohoto konceptu spadá i využití volného času. Jak s ním naložíme, takoví budeme.

4.9 VOLNÝ ČAS A ÚTĚK OD REALITY POMOCÍ MÉDIÍ

Mimo odpočinek a sebevzdělávání, nebo přesněji zdokonalování sebe sama dle antického vzoru harmonie duše a těla, tvoří velkou část volného času pasivní relaxace a po vynálezu filmu a následně televize se tzv. obchod se sny stal jedním z nejvýnosnějších odvětví lidské činnosti. Lidé jsou ve svých životech neustále konfrontováni s celou řadou problémů a potíží a jejich touha po klidu a idylické pohodě je obrovská. Jako příklad lze uvést případ studenta Vysoké školy ekonomické v Praze, který při studiu poslouchal jazz, vlastnil velkou sbírku desek a byl schopen o hudbě dlouze diskutovat. Po ukončení studia a nástupu do jednoho výzkumného ústavu se mu změnil vkus a jazz si už nepouští. Když přijde unavený z práce, rozhodně si nepustí hudbu, u které je třeba přemýšlet. Daleko častěji používá televizi jako kulisu a je mu celkem jedno, co se vysílá. To je podstatný rys způsobu trávení volného času, který nazýváme zábavou.

Podle vyjádření lidí, kteří pracují ve velmi vypjatém prostředí s potřebou neustálé koncentrace, po příchodu z práce domů svůj mozek vypínají a nejsou schopni řešit nějaké problémy nebo komunikovat s druhými lidmi, dokud si psychicky neodpočinou. Lidský mozek má ochranný systém proti přetížení a ten nejde obejít. To ale platí pouze u lidí, kteří patří mezi inteligenci a celý svůj život svůj mozek trénovali. Existují studie, které popisují funkci mozku jako orgánu, který je třeba neustále trénovat, k čemuž se doporučuje studium jazyků, hra v šachy apod. Z tohoto pohledu je dočasné vypnutí mozku jako systému ochrany proti přetížení určitě prospěšné. Lidé, kteří vycházejí ze své úrovně poznání a silného názoru na svět a

současnou společnost, si po krátké době na regeneraci a hlavně během delšího volna již vybírají kvalitní zábavu. Vnímání slova kvalitní je ale problematické.

Lidé zvyklí používat v práci vlastní úsudek a pohled na věc, který jim umožnil prosadit se ve společnosti, ho používají i při přijímání a posuzování ostatních podnětů. Tato část společnosti je hnacím motorem všech kulturních aktivit a to nejen pro svoje mecenášství, ale i pro oceňování nových cest a postupů, které jsou i jim samým vlastní. Mediální masáže silných ekonomických firem, které jsou schopny vnutit lidem své představy o tom, co mají kupovat a jak se mají oblékat. V tomto ohledu jsou média velmi nebezpečná, protože i v jejich případě jde o prosazování hlavně ekonomických zájmů a v případě komerčních televizí je evidentní, že firmy, které platí obrovské částky za reklamy, očekávají, že se jim investované peníze vrátí zpět. Za velmi sympatický a krok správným směrem lze označit rozhodnutí Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky o zrušení reklam na České televizi. Česká televize je veřejnoprávní institucí, která by neměla být závislá na ekonomických zájmech inzerujících firem.

Je-li demokracie nejlepší současná forma státního uspořádání, tak pouze za předpokladu, že u svých občanů dlouhodobě a cílevědomě pěstuje samostatné a hlavně kritické myšlení, které pak v konkurenci s jinými názory a myšlenkami argumentačně obstojí. To je hlavní výhoda oproti autoritářským režimům. Tato výhoda se musí ale rozvíjet a pěstovat a rozhodně tomu nepřispívají media plná přiznaných nebo skrytých reklam a návodů na to, co je pro lidi nejlepší. Český národ musel mnohokrát projevít velkou míru přizpůsobivosti již od dob třicetileté války. Těžká období pokračovala i v průběhu mnoha následujících etap, kde naše umístění uprostřed Evropy znamenalo trvalý stav napětí a ohrožení. To se zřejmě odrazilo i ve způsobu myšlení a uvažování lidí a stále narůstajícího ochabování vztahu k náboženské víře. V době, kdy rozvinutý kapitalismus povýšil peníze na jediný ukazatel úspěchu se většina lidí, kteří nejsou ekonomicky úspěšní, nemá s čím ztotožnit.

V minulosti byla výchova pod silným vlivem církve a jejího morálního kodexu, na kterém je založena celá západní civilizace. Dětem bylo vštěpováno, jak se mají chovat, jak mají myslet a jaké jsou hodnoty, které je třeba dodržovat a pěstovat.

Pojmy jako čest, spravedlnost, odpovědnost, láska k bližnímu se pomalu stávají vyprázdněným pojmem. Společnost funguje ze setrvačnosti a nedostatek idejí a vzorů chování vede k deziluzím. Existuje východisko? Cestou by mohl být zvýšený důraz na vzdělání. Stát by měl vytvořit co možná nejlepší podmínky pro rychlé začlenění absolventů škol do pracovního procesu. Je zapotřebí vzdělaných lidí, ze kterých se budou generovat přirození vůdci a politici.

Dnešní praxe, kdy je na politiku pohlíženo jako na obchodní příležitost, přitahuje úplně jinou kvalitu lidí. Neustále se objevující korupční kauzy končící bez vyvození osobní zodpovědnosti odpovědných úředníků vyvolávají v průměrném občanovi pocit frustrace a svůj volný čas netráví přemýšlením, sebevzděláváním nebo sportem, ale čistým útekem od reality, kterou nechápe, je pro něj nepřátelská a neznámá. O to více je náchylný pozitivně reagovat na zjednodušená hesla, která jsou médií předkládána. S tím souvisí i výběr televizních programů. Ploché a schematické seriály, které pracují s typologií postav, se kterými se divák může ztotožnit a které řeší malicherné vztahové, pracovní a jiné problémy. Identifikací s takovými modely chování se lidé vzájemně ujišťují, že není nutno cokoli měnit. Síla médií je obrovská.

Američané produkují filmy s naivními zápletkami a nebo velkolepými výpravami tak, aby divák mohl alespoň po dobu trvání filmu zapomenout na své problémy. Snaha o narušení řádu ústí v problémy. Jako příklad lze uvést problémy režiséra českého původu Miloše Formana narozeného v roce 1932 se závěrem jeho filmu „Amadeus“. Producenti nevěřili, že by film, na jehož konci umírá hlavní postava, mohl být komerčně úspěšný. Poté, co „Amadeus“ obdržel 8 Oscarů se ukázalo, že opak byl pravdou, což představuje malou naději do budoucnosti.

Role rozhlasu se zužuje na hudební servis s použitím mnoha reklam, prezentace problému v televizi přímo ovlivňuje a vytváří názor diváka na danou událost. Často dochází k propojování politiků a médií, jako jsme toho byli svědky u skandálu v britském týdeníku Daily News, kde docházelo v honbě za ziskem z vyššího prodeje k odposlouchávání obětí trestných činů a dalším podobným přestupkům proti zákonům. Zatím byly prokázány jen přátelské vztahy mezi vedením listu a britským premiérem. Z toho vyplývá, že si politické elity v demokratické společnosti uvědomují

obrovskou sílu médií a jejich vliv na tvorbu názoru konzumentů na určitý problém a snaží se je různými způsoby získat na svou stranu.

To lze docílit pouze u konkrétních majitelů médií, kteří vlastní noviny nebo komerční soukromé televize. Jejich snahou je maximalizovat zisk a spolupráce s politickými elitami jim v tom může pomoci. Komplikovanější je to již u státních či veřejných médií, kde je většinou médium pod dohledem určité skupiny volených autorit, kteří by měli dohlížet na kvalitu produkovaných pořadů. Státní orgány v minulosti mnohokrát bránili médiím v prezentaci jejich produktů. Připomeňme si první rádia, která vysílala rockovou hudbu. Ta musela být přemístěna např. ve Velké Británii na loď do mezinárodních vod, jinak by byla jejich činnost zakázána. Rocková hudba byla vládní garniturou vnímána jako škodlivá pro mládež a její energie a schopnost strhnout posluchače byla legendární. Nezapomenutelné byly davové hysterické scény příznivců, zejména dívek při koncertech britské hudební skupiny Beatles. Při rockových koncertech byla uvolňována energie, která přecházela na posluchače, a ti při pohledu na své vzory, například kytaristu skupiny The Who, jak rozbíjí kytaru o reproduktor, upadali do extáze. Rockové hvězdy se vyjadřovaly a vyjadřují ke světovým problémům a politice a pro mnoho mladých lidí se stávají kulturními vzory.

Z hlediska volného času je poslech hudby velmi oblíbený i vzhledem k tomu, že člověk při něm může vykonávat i jinou činnost. Dle svého vkusu a inteligence má obrovský výběr žánrů a hudebních skupin, které ho mohou naplnit klidem a dobrou náladou. Pro mnoho lidí je to hlavní náplň trávení volného času. Zvláště patrné je to v oblasti vážné hudby, která si svoje posluchače vychovává. Oblíbené jsou abonementní koncerty, které se skládají ze série koncertů s promyšlenou dramaturgií. Během absolvování cyklu člověk zjistí, co ho z nabízeného repertoáru nejvíce zaujalo a dále se o tyto skladatele zajímá a vyhledává jejich díla. Zajímavá je obrovská obliba vážné hudby například v Japonsku.

V České republice je rozvinutý systém Základních uměleckých škol, ve kterých se dítě může od útlého věku věnovat hudebnímu, tanečnímu nebo výtvarnému oboru a talentované děti jsou vyhledávány již v prvních třídách základních škol. V evropském prostoru, kde se nacházíme, bylo velmi populární tzv. rodinné muzicírování, kde

členové rodiny hrály na různé hudební nástroje a pořádali domácí koncerty. Tomu předcházelo trávení mnoha hodin při tréninku zvládnutí toho kterého hudebního nástroje. Dnes již pozorujeme ústup od této masivní tendence a hudba je praktikována jen v domácnostech s náboženskou tradicí nebo u aktivních umělců. Zpěv spojený s hudebním doprovodem byl organizován a rozvíjen přes pěvecké soubory s členskou základnou od prvního stupně základní školy až po vysokoškolské soubory, které koncertovaly v různých městech naší republiky a často a úspěšně zemi reprezentovaly i v zahraničí.

Vznikem a vývojem nových technologií se hudba posouvá z roviny aktivní zábavy do role pasivní konzumace. Dnešní technické pomůcky typu I podů, do kterých lze nahrát obrovské množství hudby, dává každému zájemci spoustu možností. Od poslechu hudby při sportu, cestování či mechanické práci. Mnoho lidí se poslechem hudby uklidňuje a tento trend lze považovat za velmi přínosný, byť některé hudební směry moderní hudby například americký Hip Hop jsou spíše produktem frustrace a deziluze z obtížných životních podmínek na ulici velkoměst, než odpočinkovou záležitostí. Rozhodně je příjemnější pohled na mladé lidi se sluchátky v uších než s mobilními telefony v rukou. Při poslechu hudby člověk může zapojit svoji fantazii a představovat si různé věci a prostředí, zlepšuje se mu nálada, svět se opět zdá být dobrým místem pro život. Tato imaginace je též typická pro uživatele psychotropních látek, které tato práce rovněž zahrnuje. Základním fenoménem odpočinku je uvolnění a dekoncentrace mysli. Soustředěné uvažování o konkrétní věci, problému či osobě působí po určité době až trýznivou bolest. Platí to zejména u lidí duševně pracujících a proto se velká část inteligence odreažává pomocí poslechu hudby, který jim uvolní mysl a pomůže na situaci nahlédnout z jiné perspektivy. Hudba umožňuje únik od reality a proto je její tvorba tak ekonomicky zajímavá, zvláště v populačně silných státech, kde je velká koncentrace posluchačů.

Jiným druhem úniku od reality dnešního světa je literatura. Ta stejně jako hudba umožňuje čtenáři vstoupit do děje a stát se v případě například románu jakoukoli postavou, se kterou se ztotožní. Identifikace s postavami při četbě je proces, který umožní představit si určitý konkrétní děj se všemi jeho detaily. Má to opět blahodárny vliv na způsob relaxace. Lidé stále čtou knihy, i když jsou obklopeni nepřebornou nabídkou filmové tvorby a televizní nabídky prezentovanou na mnoha

televizních kanálech. Při sledování filmu je člověku předkládána konkrétní hotová představa autora, v tomto případě režiséra o osobách a dějích, o kterých film pojednává, tedy včetně vizuální prezentace. Je zřejmé, že existují knihy, které člověka nudí a nebo ho nezajímají. Pokud ale najde tu, která ho zaujme, málo kdy je spokojen s jejím filmovým zpracováním. Důvodem je, že filmoví tvůrci používají vlastní imaginaci a ta je odlišná od čtenářových představ. Divák je postaven před hotovou věc a stává se ne spolutvůrcem v daném příběhu, ale pouze jeho pozorovatelem a spotřebitelem. Velkou výhodou knih je také slovní zásoba, která je v nich obsažena.

Čtení knih hraje zásadní roli při utváření, rozšiřování a uchování slovní zásoby. Zvláště u současné generace dětí je důležité vyvolat zájem o literaturu, protože jde o generaci, která začíná trpět nedostatkem slovní zásoby a má problém s vyjadřováním. Jejich obliba mobilních telefonů a posílání sms zpráv vede k neustálému koncentrování děje do holých vět. Mizí přídavná jména a přívlastky. V kombinaci s počítačovou komunikací, kdy nemusejí adresátovi říkat do očí to, co mu píše, se jedná o velmi nebezpečný jev. I chytré děti se dostávají do situací, kdy v restauraci nejsou schopny adekvátně komunikovat s personálem, ve vlaku s průvodčím a podobně. Společnost si tento problém dětí začíná uvědomovat a snaží se zvýšit zájem dětí o literaturu různými programy. Na základních školách je součástí výuky českého jazyka program „Čtení pomáhá“, který obsahuje doporučené tituly pro četbu rozdělené podle věku, ale zároveň umožňuje dětem i výběr vlastní. Přesto je věcí reality, že doba, kdy děti přišly za školy domů a četly si knihy, je již nenávratně pryč.

Knihy nahradil jiný fenomén, který vtrhl do našich životů před pouhými deseti lety a tím je internet. Jeho důležitost a obliba stále roste. Z média, které původně propojovalo univerzitní knihovny v USA se stal nejpoužívanější nástroj na vyhledávání informací, zábavy a obchodování. Při dnešním používání výpočetní techniky je již možné mít přístup na internet z jakéhokoli počítače. Rozšiřují se Wi-Fi zóny, na které se člověk může připojit s přenosným zařízením, rozvíjejí se telefony s dotykovými displeji a stálým připojením, zvyšuje se nepostradatelnost tohoto média. Ke cti internetu je třeba říci, že jeho hlavní poslání na rozdíl od sociálních sítí, je přenos a využívání nejrůznějších informací. Slouží jako permanentní knihovna

s nepřeborným množstvím odkazů a článků na jakékoli téma. Lidé tráví spoustu času tzv. surfváním po internetu, tedy prohlížením různých odkazů a nabídek, které je zajímají. Lze zde najít prakticky vše, co lidé vymysleli, zjistili, odhalili, získali, našli, koupili, vyrobili, prodali.

V posledních letech se rozšířil internetový obchod do té míry, že to v některých komoditách ohrožuje dokonce sítě kamenných obchodů. Lidé tráví čas prohlížením zboží a vyhledáváním nejlevnějších nabídek na internetu a ušetří tím velké množství peněz. Prodeje na internetu probíhají bez zbytečných nákladů, a proto jsou často výrazně levnější než v běžném obchodě. Většinu běžných finančních operací mohou lidé též provádět na internetu. Za samozřejmé a obvyklé lze označit posílání mailů známým, přátelům a obchodním partnerům, které převratným způsobem urychlilo komunikaci. Velmi rozšířené je prohlížení erotických stránek. Běžný přístup určité části mužské populace k sexu je omezen a proto hledá způsob, jak tuto potřebu ventilovat. Vedle navštěvování veřejných domů k němu patří sledování erotických a pornografických filmů a kupování časopisů a nosičů s touto tematikou. Internet této části mužské populace umožňuje konzumovat filmy a časopisy ve skrytu anonymity svého domova.

Pokud se jedná o vztah volného času a médií jako způsobu, kterým se dá odpoutat od momentálního stavu, jak duševního, tak i fyzického, je nezbytné zmínit ještě jeden fenomén volného času spojený s internetem a využíváním počítačů, a tím jsou počítačové hry. Hraje je více hráčů z celého světa, žijí svoje životy ve virtuálním světě a tvoří skupinu, která řeší různá zadání. Nejznámější je asi World of Warcraft, což je typ hry pro více hráčů, kteří si zaplatí měsíční poplatek a znají se pouze dle názvu figury, kterou na internetu ovládají a společně bojují proti různým kreaturám. Celou dobu trvání hry mohou hráči aktivně ovládat svoji figuru. Jsou zaznamenány případy hráčů, kteří natolik propadli hře, že přestali jíst, spát a nakonec zkolabovali.

Různé typy počítačových konzolí a her pro děti již od tří let vychovávají generaci lidí, kteří nacházejí zálibu ve virtuálním světě her tím spíše, že se jedná o interaktivní způsob hry, do které je zapojeno najednou více hráčů. To jim dodává pocit sounáležitosti, jsou tím dostatečně motivováni a chtějí v neznámém kolektivu vyniknout. Tyto děti, vlastníci počítačové přenosné hry se na nich stávají brzy

závislími a následně přecházejí na vyšší a dokonalejší typy her, kterých je na internetu nepřeberné množství. Slabší jedinci si mohou vytvořit závislost, která je stejně silná jako třeba závislost na nikotinu nebo alkoholu. Tito jedinci v pozdějším věku vyhledávají hry, které jsou též na internetu, jako například ruletu, u které již hrozí, že jejich závislost je také ekonomicky zruinuje. Je mnoho případů, že tito lidé se uchylují k trestné činnosti, protože již nemají peníze na provozování svého koníčka a fyzicky trpí. Jedná se o tzv. psychickou závislost a dotyční jedinci mají s jejím překonáním obrovské potíže.

Celkově lze konstatovat, že i přes tyto negativní stránky a nebezpečí vzniku závislosti, je internet výborný pomocník a společník na trávení volného času. Způsob vyhledávání témat a neustálá aktualizace člověka nenápadně nutí si vybírat a posuzovat témata, což je v dnešním světě obrovského množství dostupných informací velmi důležité.

4.10 VOLNÝ ČAS Z HLEDISKA UŽÍVÁNÍ PSYCHEDELICKÝCH A JINÝCH PODPURNÝCH LÁTEK

Historie užívání podpurných látek je stará jako lidstvo samo. Antropologové, kteří studovali různé domorodé kultury v různých částech světa popisují, že psychedelické látky byly užívány k léčení, věštění, ke komunikaci s bohy a obecně navozují intenzivní prožitky typu sekvence smrti, tvorby nového ega a transpersonální jevy. Tyto úkazy jsou léta zkoumány psychology. Termín psychedelický pochází z řeckého psyche a delein což znamená učiniti zjevným. Často se zjednodušeně popisují jako drogy. Je velmi důležité, s jakým cílem a v jakém dávkování látku použijeme. Tatož substance může být v určitém případě lékem i drogou. Tu měla každá kultura. Například jihoameričtí indiáni žvýkali koku, opium bylo součástí meditace čínských filosofů. Tyto látky, používané k rituálním obřadům se prakticky nedostaly za hranice.

Nejstarším dochovaným svědectvím jsou tzv. šamanské rituály. Člověk tehdy patrně jinak využíval a zatěžoval mozek a pokoušel se na podkladě přímého zážitku porozumět stvoření, kosmu, stavu zrození a smrti apod. Procházel tedy neustále kruhem cestování za nějakým poznáním mimo realitu a vracením se zpět. Volné užívání těchto látek bylo tehdy nemyslitelné. Byly používány látky rostlinného původu, které byly zvány posvátnými a zajišťovaly psychedelický účinek ztráty hranic ega, vědomí kontinuity všech dějů, smysl pro zázrak apod. V antice, kde bylo obvyklé vnímání spojení ducha a těla, byly tyto látky používány k duchovním účelům a byly vlastně medicínou. Šaman užíval léky spolu s nemocným a pomocí vizualizace ovlivňoval chorobný proces. Ve staré indické literatuře je popsána posvátná rostlina a z ní připravovaný nápoj soma. Jeho účinek byl popisován jako božský nápoj, který věřící požívali a který je uvedl do extatických stavů, kdy jednou polovinou byli na zemi a druhou na nebesích. Jejich těla oplývala silou, jejich srdce odvahou, radostí a nadšením a jejich mysli se dostávalo osvětlení a ujištění o nesmrtelnosti. Tento účinek má konopí, které provází člověka stejně dlouho jako alkohol. V lékopise čínského císaře Shen-Nunga se o něm objevuje první zmínka před 5000 lety.

Se vzrůstajícím obchodem a nalézáním nových částí světa se začaly objevovat příjemné účinky přivezených drog. Tabák z Ameriky, opium z Orientu apod. Omamné látky užívali při svých náboženských obřadech mnohé středověké národy včetně Keltů a zřejmě i Slovanů. Již stará česká pověst o třech Křesťanských dcerách zdůrazňuje, že Kazi znala léčivou moc bylin, Teta ovládala magickou praxi a rituály a Libuše byla věštkyně. Toto umění tady kdysi existovalo a jeho součástí byly i psychedelické látky. Staří Slované měli v úctě takové rostliny, jejichž kořeny se podobaly lidské postavě, například mandragoru. Následně v celé Evropě i u nás církve tyto pohanské obřady a rituály násilně potlačila. Tradiční užívání drog se zachovalo pouze v oblastech, kde proti nim nezasáhla církve, tedy východní oblasti jako Indie, Sibiř apod.

Na území Evropy se pak tradičně používal hlavně alkohol, především víno a medovina. Původ alkoholu je patrně ve středomoří nebo v oblasti Mezopotámie, kde rostly odrůdy vinné révy s vysokým obsahem cukru. Odrůdy pěstované na našem území špatně kvasily. Díky tomu, že Evropa podléhala vládě církve, se používaly tyto

látky spíše jako léky. V 19. století znal civilizovaný svět již téměř všechny typy dnešních drog. Jejich užívání se však stalo záležitostí velmi úzkého okruhu dobře situovaných lidí. V tomto období se kromě alkoholu a tabáku jiné drogy nestaly masovější záležitostí, přesto, že byly ve většině případů volně dostupné. 20. století bylo stoletím překotného vývoje a převratných změn, jak politických, tak ekonomických, technických či společenských. Po skončení obou světových válek, v dějinách ojedinělých svou rozsáhlostí a brutalitou a po odhalení nacistických, ale i stalinistických metod se pro mnohé stal pojem síla a moc téměř totožná s obsahem slova zlo. Lidé proto hledali různá východiska.

Revoluci v používání psychedelických látek znamenala šedesátá léta. Během těchto let se především mladí lidé pokoušeli včlenit tyto látky do života moderní, přetechnizované a postupně se odcizující společnosti. Představa byla, že pomocí drog by lidstvo mohlo a mělo dospět k vyššímu vývojovému stupni. Tehdejší generace mladých lidí se zhlédla v hnutí hippie, kde převažovalo kouření marihuany, členové hnutí si říkali bratři a sestry a svým životním stylem se pokoušeli odlišit od tehdejšího konzervativního rodinného způsobu života, ve kterém viděli sklony k pokrytectví a přetvářce. Drogy se staly masovou záležitostí a vyplnily většinu času života jejich příjemců. Pití, večírky, cestování, přebývání v komunitách mnohdy bez střechy nad hlavou a snaha změnit většinovou populaci se staly jejich hlavní náplní. Vše negativní, co k užívání omamných látek patří, donutily tehdejší vlády k vyhlášení tzv. drogové války. Vzhledem k tomu, že se v ní nebojovalo proti konkrétním problémům, se toto tažení nesetkalo s výrazným efektem a drogy jsou převážně mladou generací akceptovány.

Na rozdíl třeba od zmiňovaných Spojených států je klasickou českou drogou pivo. Kombinace alkoholu s chmelovým výtažkem má zvláštní tlumivé účinky. V 19. století se více rozšířilo kouření tabáku a požívání alkoholu. V době první republiky se stalo módní záležitostí užívání kokainu, ale pouze ve vyšších a bohatých vrstvách společnosti. Socialistické Československo bylo relativně odříznuté od světového obchodu s drogami. Plnilo pouze roli tranzitní země a ani československá koruna nebyla pro překupníky zajímavou měnou. Problémy s alkoholem měla řada lidí, ale ty se dlouhou dobu uměle skrývaly.

Doma vyráběný pervitin byl záležitostí poměrně malé skupiny lidí. Teprve ve druhé polovině 80. let se začala více pěstovat a kouřit marihuana. Po sametové revoluci v listopadu 1989 se situace dramaticky změnila. V současné době je možné získat drogy všeho druhu, zejména ve větších městech v klubech, na ulici i ve školách. Užívá je stále více lidí, nejohroženější skupinou jsou mladí lidé ve věku 15 až 25 let. Moderní přetechnizovaná společnost má vedle výhod a vymožeností, které přináší, také své minusy. Rozbila se původní stavba světa. Vše, co vznikalo postupně, bylo prověřováno v čase a teprve poté, to, co se osvědčilo, bylo zařazeno do běžného života, najednou se rozplývá a ztrácí svůj původní význam a účel. Člověk má pocit, že je postupně vykořeňován a manipulován a těžko se v těchto globalizovaných kulisách orientuje. Ztrácí jistotu a tu mu může na chvíli vrátit droga a přerušit pocit osamění. Je to o to snazší, že chybí tzv. sociální kontrola, fungující jako tlak známého, konkrétního a blízkého okolí, která má funkci ochrany.

Určité vzorce chování, které umožnily cítit jistotu a bezpečí ve známém prostředí vlastní kultury jsou postupně ničeny. V současném chaotickém světě je stále těžší nalézt určitý záchytný bod a své místo. Při použití psychedelických látek lze tuto jistotu nacházet a úzkost krátkodobě potlačit. Dávají nahlédnout do sfér, kam jinak není přístup a slibují příjemné prožitky bez námahy. Po několika dávkách se vytváří psychická závislost, a člověk přechází ke vzájemnému působení mezi živým organismem a drogou. Charakteristické jsou změny chování a jiné reakce, které vždy zahrnují touhu po opakovaném podání a vedou ke zvyšování dávky, což při běžné lékařsky popsané toleranci na jakoukoli látku vede až k ohrožení života. Nemusí to nutně platit jen o psychedelických látkách, ale i u výkon stimulujících látek obecně, které jsou velmi často užívány při sportovních aktivitách jak u lidí sportujících ve volném čase, tak i u profesionálů.

Snaha o kompenzaci nespokojenosti zaměstnání a únik z opakující se rutiny nemusí být nutně vedena přes ovlivnění psychického stavu pomocí psychedelických látek, ale i prostou fyzickou námahou podpořenou soutěžením s jinými jedinci. Používání výkon stimulujících látek je součástí mnoha sportů a existuje již po desetiletí. Jejich užívání je odrazem lidské povahy, která je ambiciózní a soutěživá. Snaha vynikat a být lepší, či dokonce nejlepší, pohání sportovce, aby vyhledávali speciální nástroje, které jim pomohou ještě více vylepšit výkon. I toto je cena za

snahu vymanit se z průměrnosti, obyčejnosti a alespoň ve svém volném čase prožít nevšední a krásné zážitky.

5. ANALYTICKÁ ČÁST

Součástí řešení tématu práce je i můj vlastní výzkum. Pro jeho zařazení jsem se rozhodla proto, abych si empiricky ověřila některé teoretické předpoklady, které jsem formulovala v teoretické části práce.

Vzhledem k omezeným možnostem jsem nemohla provádět reprezentativní výzkum, jehož výsledky by bylo možné zobecňovat na celou populaci.

Výzkum mi proto slouží spíše k dokreslení některých názorů, k nimž jsem při zpracovávání problematiky volného času jako multidimenzionálního jevu dospěla.

5.1 POPIS VÝZKUMNÉHO PROJEKTU

Cíl výzkumu:

Cílem výzkumu bylo zjistit, jaký způsob trávení volného času dominuje u současné mladé generace, kolik času stráví ve virtuálním světě a kolik ve světě reálném? Dále, zda převažuje jeden konkrétní typ využívání volného času nebo se lidé věnují různým zájmům a koníčkům.

Vymezení základního a výběrového souboru:

Základní soubor výzkumu tvoří mladá generace, pro účely výzkumu definovaná jako skupina lidí ve věku od 18ti do 26ti let, kteří studují vysokou školu. Tuto věkovou kategorii jsem vybrala proto, že jsou již plnoletí, méně závislí na svých rodičích a mohou se rozhodovat o individuálním trávení volného času.

Studenty jsem zvolila proto, že ve větší míře využívají počítače a dále proto, že mají více volného času, vzhledem k tomu, že v převážné míře ještě nezaložili svoji rodinu a nejsou tak vystaveni nárokům a povinnostem z rodinného života vyplývajících.

Výběrový soubor tvoří studenti chemicko-technologické fakulty Univerzity v Pardubicích, kteří byli ochotni se výzkumu zúčastnit jako respondenti.

Definice předmětu výzkumu:

Předmětem výzkumu je způsob trávení volného času u mladé generace, zejména

1. aktivity, které odpovídají charakteru tzv. virtuálního světa a patří k nejrozšířenějším aktivitám spojeným s reálným světem (konkrétně sport, společenská rekreace, sledování TV, pití alkoholu) a
2. Zjišťuji subjektivní funkce trávení volného času, respektive motivace respondentů, proč se těm či oněm aktivitám věnují a zajímá mě důležitost volného času ve vztahu k délce pracovní doby.

Vstupní hypotézy

1. U mladých lidí převažuje trávení volného času u počítače nad sportovními aktivitami.
2. U mladých lidí převažuje sledování TV nad využíváním volného času s přáteli.

Technika sběru dat

Sběr dat byl prováděn technikou dotazníkového šetření, prováděného osobní administrací polostandardizovaného dotazníkového formuláře respondentům, vybraným namátkovým výběrem.

Postup operacionalizace

Při operacionalizaci jsem zvolila následující postup:

1. Stanovení proměnných odpovídajících předmětu výzkumu, tj. zkoumaným aktivitám volného času, které jednak odpovídají charakteru tzv. virtuálního světa a jednak patří k nejrozšířenějším aktivitám spojeným s reálným světem a subjektivnímu vnímání volného času

.

2. Stanovení indikátoru intenzity, s níž se respondenti věnují daným činnostem. Zvolila jsem ukazatel objemu času věnovaného dané činnosti denně a týdně – platí pro otázky č. 2 až 6..

U 1.otázky byla jako indikátor použita první asociace spojená s pojmem volný čas.

U 7. otázky byl jako indikátor použit postoj ke zkrácení pracovní doby.

V celém dotazníku jsem zvolila otevřené otázky vzhledem k tomu, že jsem neměla k dispozici údaje, které by mi umožnily předem kategorizovat odpovědi. Je to tak specifická skupina, že použití standardních škál používaných pro celou populaci by mohlo zkreslit výsledky výzkumu.

Text dotazníku:

Milá respondentko, respondente,

Prosím Tě o vyplnění následujících otázek, které jsou součástí mého výzkumu k diplomové práci na oboru kulturologie, FF, UK

Věk:

1. Která první činnost Tě napadne, když se řekne volný čas?
2. Kolik času během dne a týdne trávíš sportem?
3. Kolik času během dne a týdne trávíš u počítače?
4. Kolik času během dne a týdne trávíš s přáteli?
5. Kolik času během dne a týdne trávíš u televize?
6. Jak často ve volném čase požíváš alkoholické nápoje?
7. Považuješ za vhodné, aby se postupně začala zkracovat pracovní doba?

Sběr dat:

1. Výběr respondentů

Výzkum byl prováděn na studentech chemicko-technologické fakulty Univerzity v Pardubicích a vzhledem k omezeným možnostem bylo distribuováno celkem 100 dotazníků.

2. Distribuce dotazníků:

Já a jedna mnou oslovená studentka výše uvedené fakulty jsme 3x osobně navštívily chemicko-technologickou fakultu s cílem vysvětlit smysl a účel výzkumu a přesvědčovaly jsme studenty a studentky ke spolupráci s námi. Po předání dotazníků jsme je instruovaly, aby vyplněné formuláře předávali mojí spolupracovníci na půdě fakulty.

3. Sběr dat probíhal v květnu 2011, a to od 23.5. do 30.5.2011.

4. Do ukončení sběru dat jsme získali zpět 96 vyplněných dotazníků.

Rozpočet výzkumu:

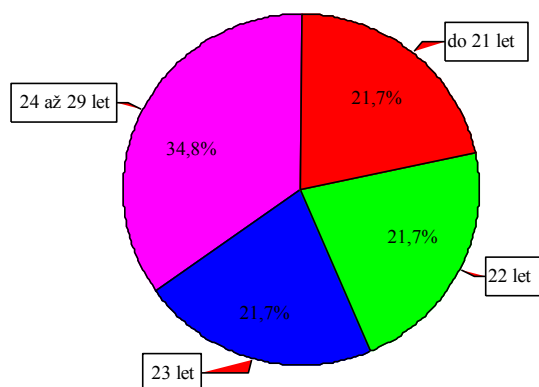
Odměna: výzkumník (já)	0,-
2. asistent výzkumníka	1.500,-
Papír na dotazník	100,-
Tisk dotazníků	200,-
Použité propisky	50,-
Doprava	600,-
Zpracování dat	2.000,-
Celkem	4.450,-

Náklady jsem hradila z vlastních prostředků

5.2 VÝSLEDEK VÝZKUMU

Věková struktura souboru

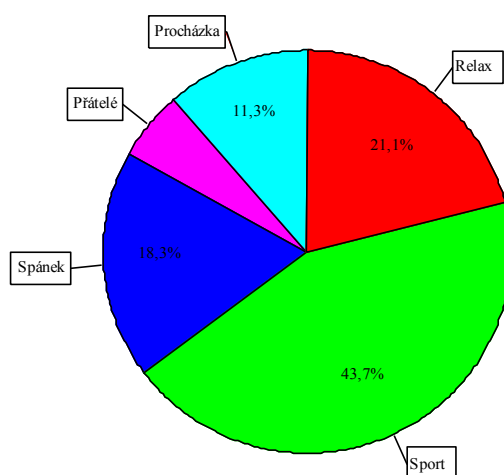
Věk respondenta

Věk respondentů je od 18 do 29 let. Odpovídá věkovému vymezení cílové skupiny. Věkové rozložení souboru respondentů je rovnoměrné, zahrnuje všechny klíčové podkategorie dané věkové skupiny.

Která první činnost Tě napadne, když se řekne volný čas?

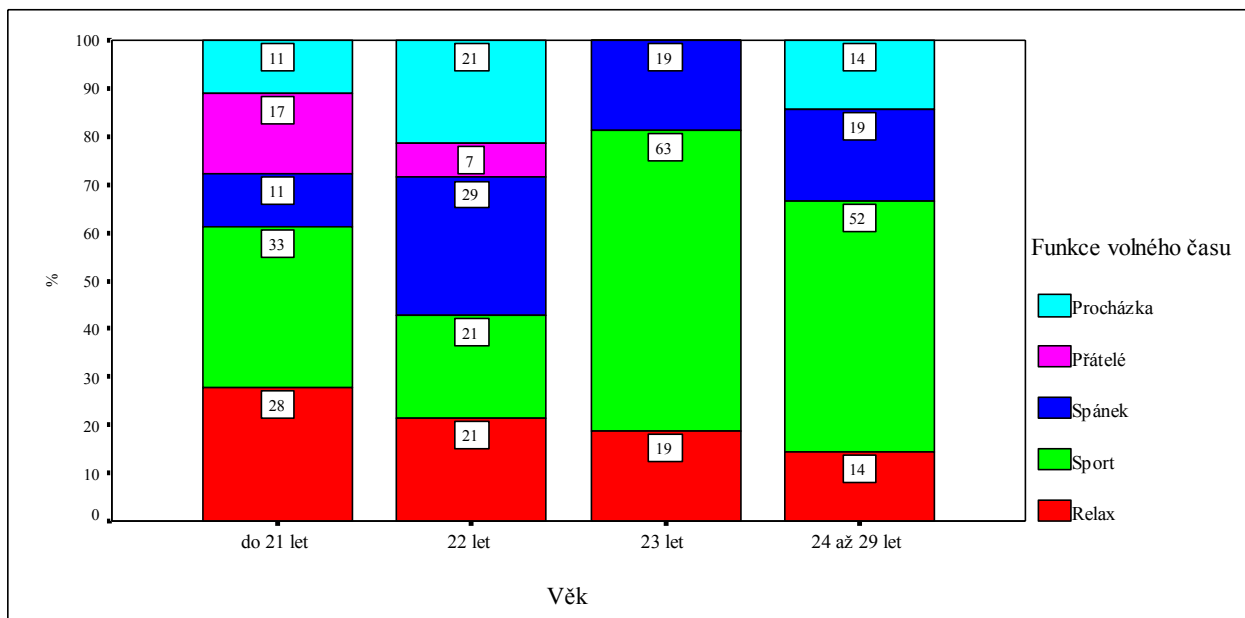
Funkce volného času

Graf ukazuje, že respondenti přisuzují volnému času dvě klíčové funkce: 1. odpočinek (spánek) a rozptýlení (relax)

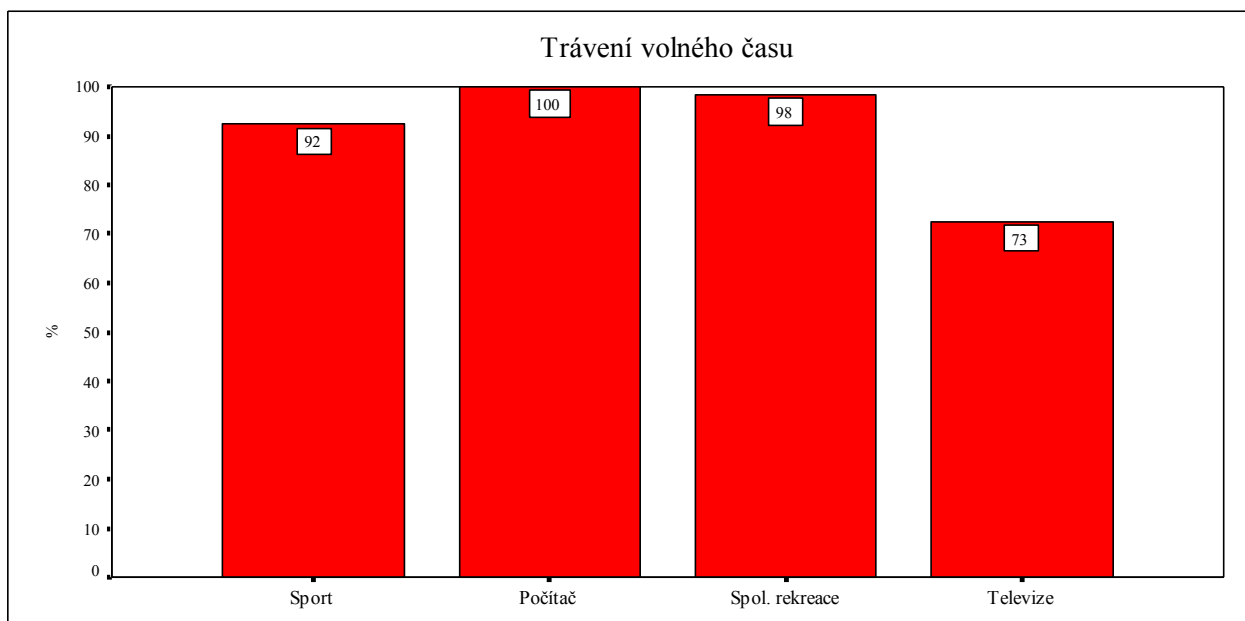
2. sport

Participaci ve virtuálním světě prostřednictvím informačních technologií spontánně jako funkci volného času neuvádějí vůbec.

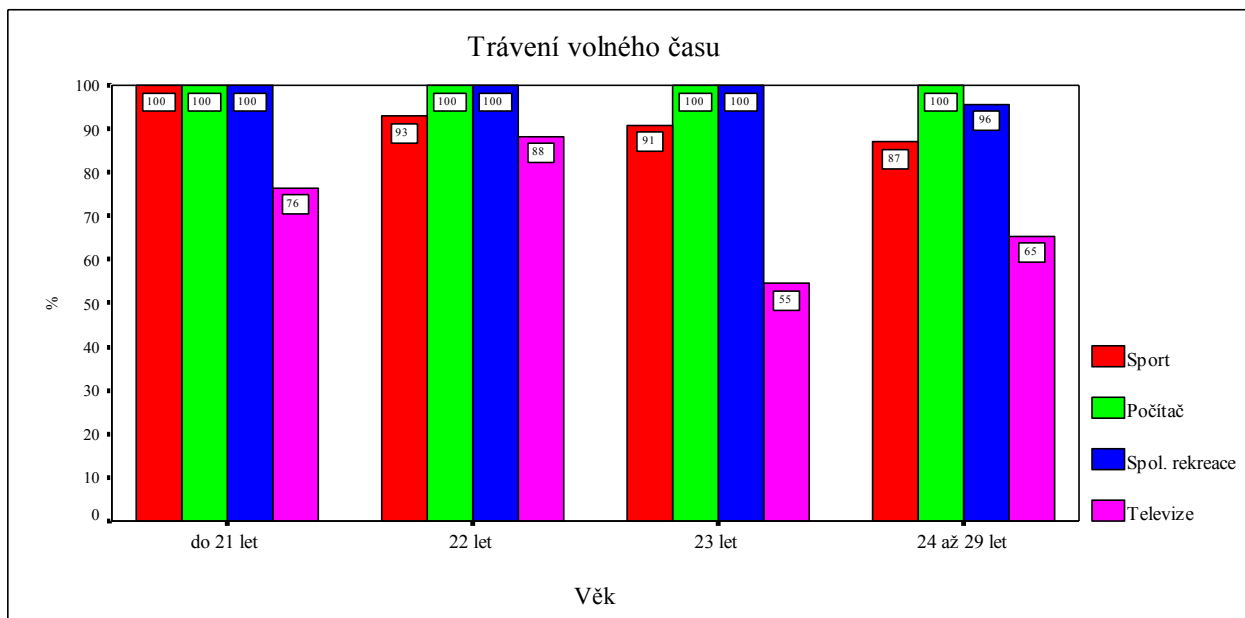

Graf ukazuje určité rozdíly v chápání funkce volného času mezi věkovými skupinami. Čím jsou respondenti starší, tím méně uvádějí relax, sport je více uváděn staršími věkovými skupinami.

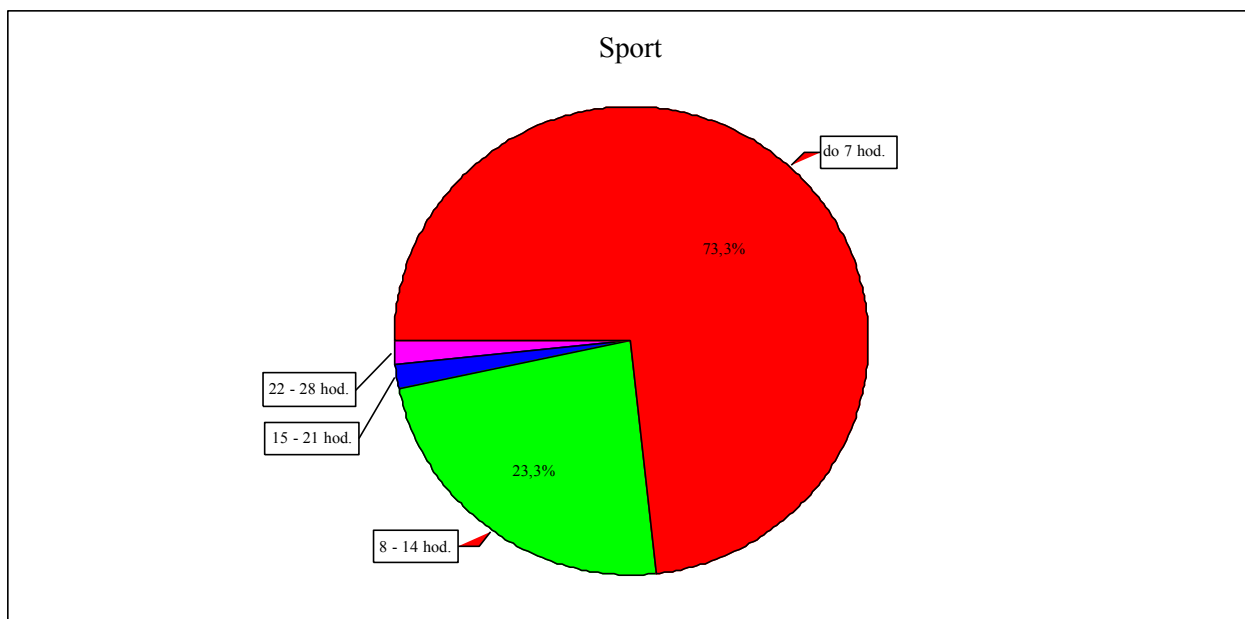
Kolik času během dne a týdne trávíš sportem, u počítače, s přáteli, u televize?

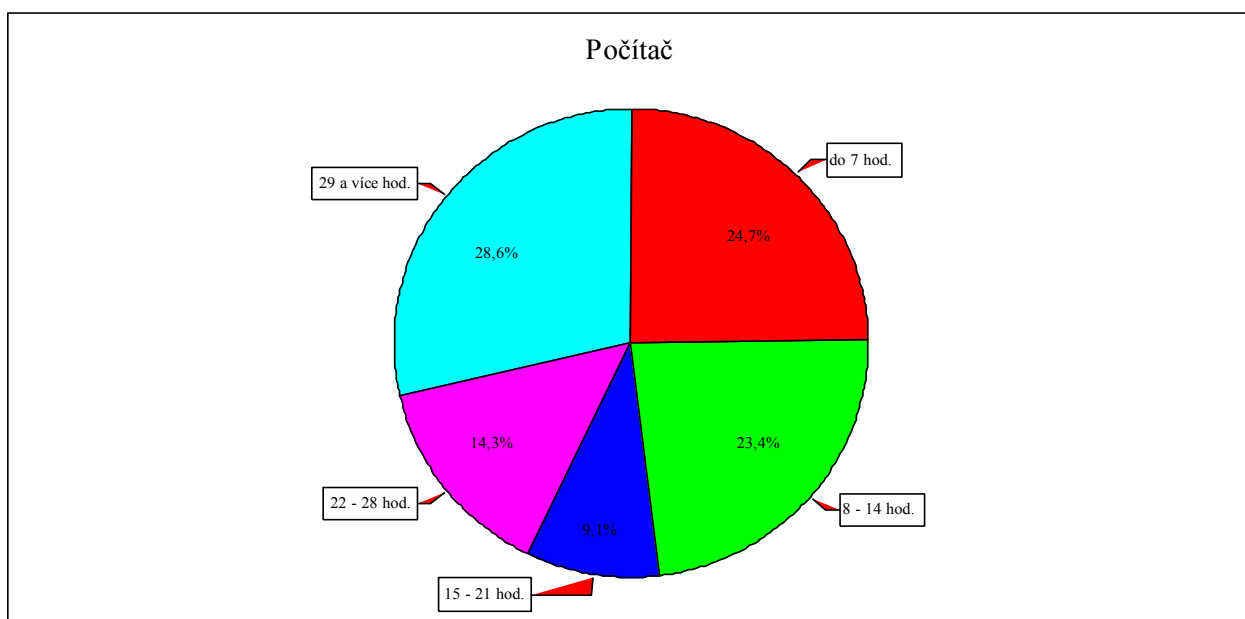
Graf zobrazuje % respondentů, kteří dané činnosti dělají bez ohledu na to, jak často. V protikladu k spontánně uváděným funkcím volného času mezi konkrétními činnostmi dominuje používání počítače. Současně se ale prakticky celý soubor zabývá i ostatními činnostmi, s výjimkou sledování televize.

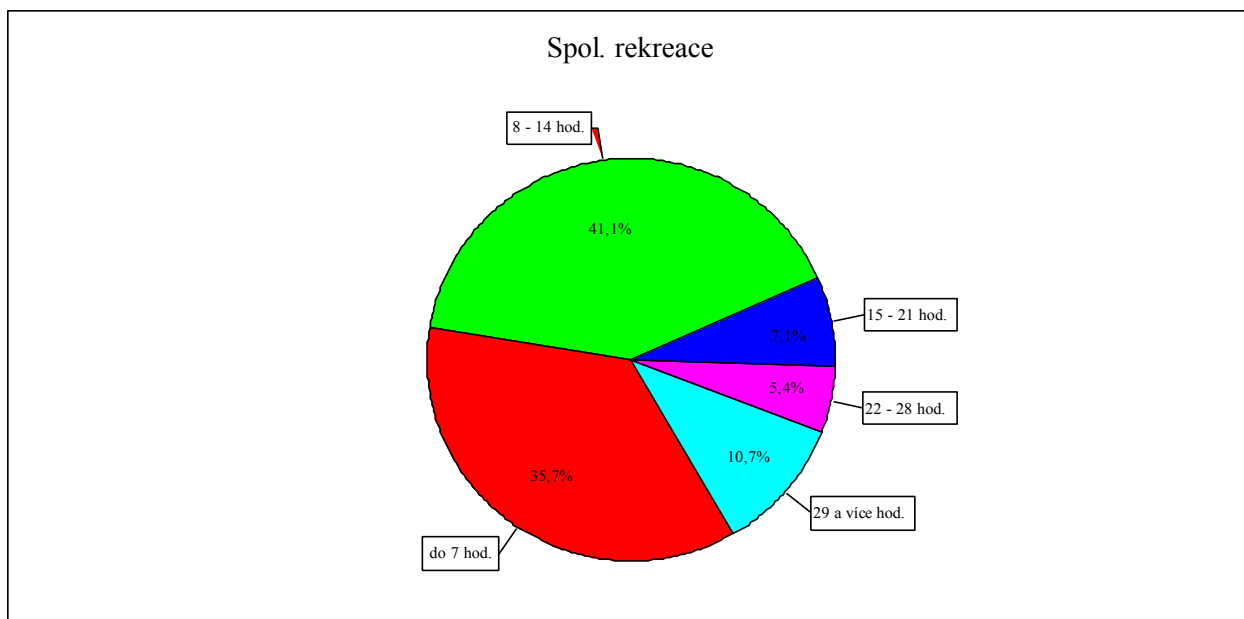
Z grafu vyplývá, že mladí lidé preferují komunikaci a to buď aktivní s dalšími lidmi a nebo pasivní u počítače. Studie již nediferencuje čas trávený u počítače, ale ve velké míře se jedná o komunikaci na sociálních sítích. Vysoké zastoupení aktivního sportu vyvrací primární předpoklad o pasivním trávení volného času mladými lidmi. Naopak povzbudivé je nižší zastoupení času tráveného před televize.

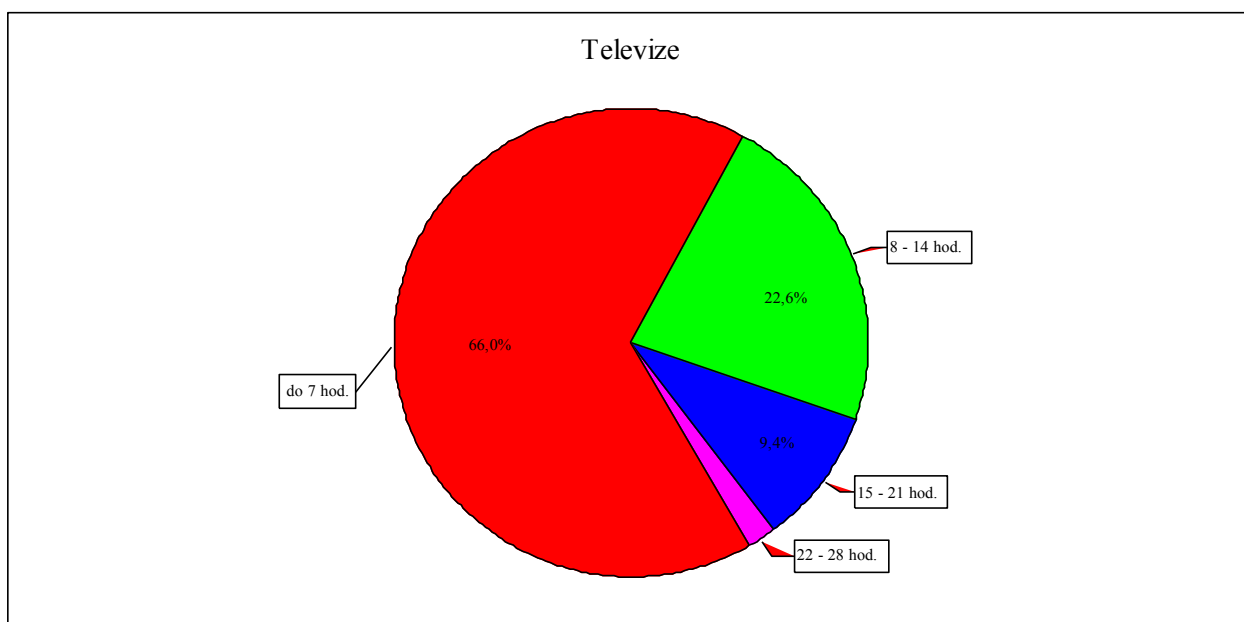
Z výsledků výzkumu vyplývá, že sportu se studenti věnují z hlediska dnešních poznatků o optimálním vývoji lidského těla dostatečně. Do 7 hod znamená sportování 2 až 3x týdně, což je pro mladého člověka optimální. Zhruba 25% se sportu věnuje více, jedná se zřejmě o aktivní sportovce.

Tento graf vypovídá o čase tráveném u počítače a vzhledem k tomu, že se nejedná o výuku, ale o zábavu, je obava o nadužívání omezena na zhruba čtvrtinu souboru, která tráví u počítače 29 hodin či více týdně.

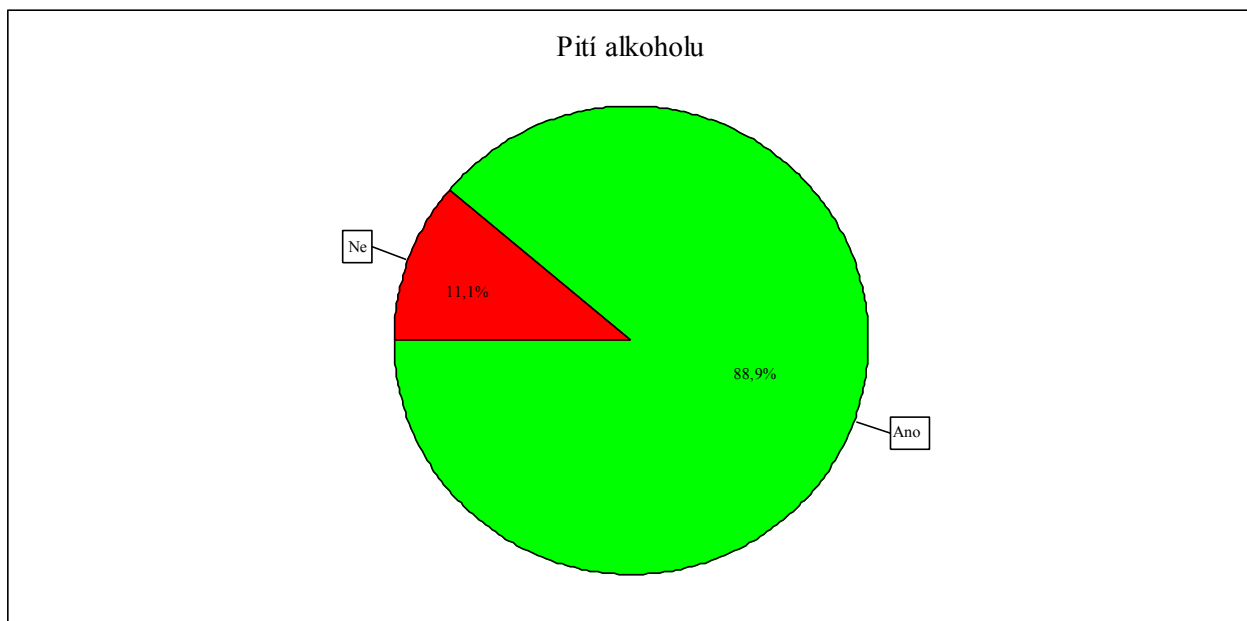

Z grafu vyplývá, že 75% respondentů tráví volný čas společenskými rekreačními aktivitami 1 až 2 hodiny denně, což je v rovnováze s časem tráveným u televize. Tento údaj nepotvrzuje předpoklad o přílišné závislosti na konzumaci pasivní zábavy.

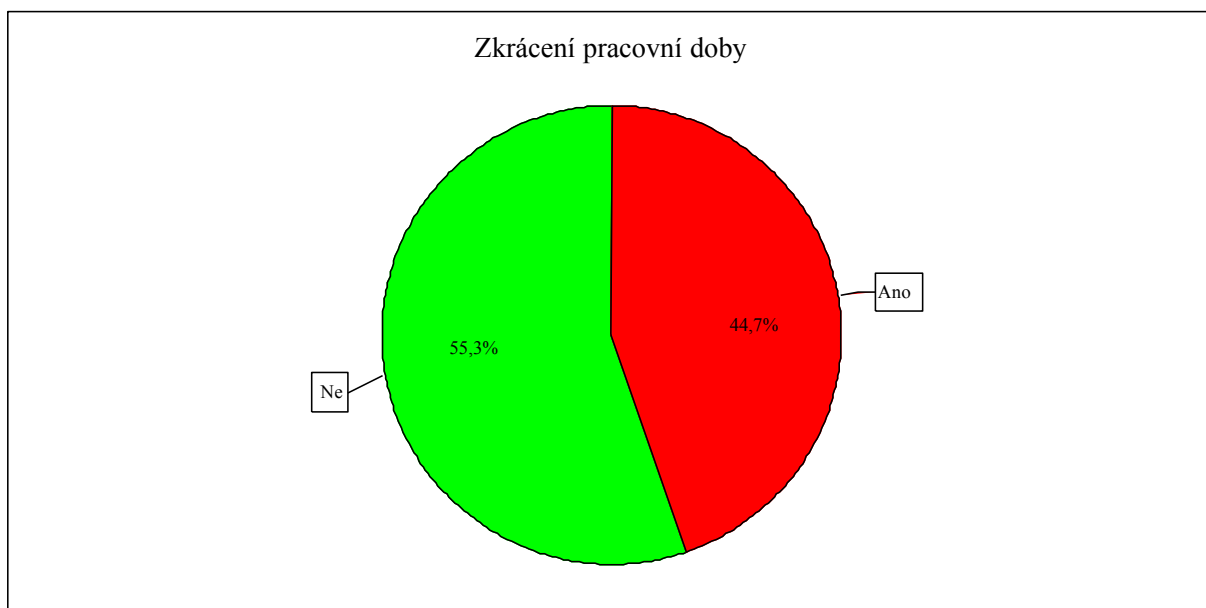
Dvě třetiny souboru sledují televizi méně než 7 hodin týdně. Nadměrné sledování televize (více než 21 hodin týdně) uvádí jen velice malá část souboru.

Jak často ve volném čase požíváš alkoholické nápoje?

Z grafu vyplývá silná závislost mladé generace na alkoholu, jako způsobu uniku od reality a z hlediska celospolečenského se jedná o nebezpečný trend, což jsem původně předpokládala spíše o času tráveném sledováním televizní obrazovky.

Považuješ za vhodné, aby se postupně začala zkracovat pracovní doba?

Většina respondentů nepovažuje za vhodné zkracování pracovní doby. Lze to interpretovat tak, že nepociťují nedostatek volného času. To lze ale u studentů předpokládat.

5.3 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ

Výsledky výzkumu nepotvrdily první hypotézu, že u mladých lidí převažuje virtuální trávení volného času (PC, sledování TV) nad aktivním využitím volného času (sport, přátelé). Ukázalo se televizi sledují podstatně méně a naopak, že věnují poměrně velký objem volného času sportu a společenským aktivitám.

Zároveň výsledky ukazují, že v mladé generaci mohou existovat rozdíly mezi subjektivně vnímanými funkcemi volného času a jeho reálným trávením. Největší rozdíl spočívá v tom, že tito lidé tráví velkou část volného času ve virtuálním světě, ale jako funkci volného času to spontánně vůbec nevnímají.

6. ZÁVĚR

Při zpracovávání problematiky volného času jsem dospěla k názoru, že tato část lidského života je v mnoha ohledech určující pro pochopení a integritu jak jednotlivců, tak i společností, protože kategorie volného času se týká všech. Jak se vyvíjí společnost a její směřování, mění se i způsoby využívání volného času. Domnívám se, že toto téma by si zasloužilo být dále sledováno a zkoumáno.

Kulturologie, jako mezioborová disciplína, zabývající se integrálním studiem člověka a kultury na úrovni lidského rodu, sociokulturních systémů a jednotlivců je spolu se zejména sociologií svým zaměřením vhodná disciplína na hledání zákonitostí, motivů a důvodů změn způsobů výběru činností, naplňujících volný čas.

Za nosné z hlediska kulturologie považuji dva problémy:

1. zkoumání volného času z hlediska seberealizace a pocitu uspokojení, protože v současné době, ve které se neustále a velmi rychlým tempem vyvíjí a zdokonaluje technika a technologie, jsou lidé nuceni se nastavenému tempu bez přestání přizpůsobovat, bez ohledu na své potřeby nebo možnosti. Lidé v průběhu svého historického vývoje vytvářeli, uchovávali a předávali z generace na generaci postupy pro přijímání změn, ale vždy si ponechávali určitý čas, aby inovace vyzkoušeli, vyhodnotili a do života zařadili ty, které se osvědčily jako užitečné a život neohrožující. Tyto principy moderní společnost zrušila, ale nenahradila novými. Lidé se přestávají cítit bezpečně, vidí, že v podstatě nemají nástroje, kterými by mohli věci kolem sebe ovlivnit, a to ústí ve ztrátu motivací, ideálů i stanovování a naplňování cílů, které lidé potřebují, aby cítili smysl života.
2. problematiku sociálních sítí jako způsobu komunikace mezi lidmi. Například webový systém Facebook, který hned od svého vzniku v roce 2004 zaznamenal obrovský úspěch a otázka zní proč? Jaká je příčina masového zájmu o trávení volného času na sociálních sítích? Při hledání odpovědí je třeba se zaměřit na rozpad rodinných vazeb, mělké přátelské vztahy a pracovní zařazení, ve kterém chybí možnost kreativně tvořit. Člověk přestal být projektantem, tvůrcem i uživatelem výsledného produktu a místo toho se stal propočítaným materiálem, jedním ze článků čím dále tím složitějších a jednotlivci nesrozumitelnějších

technologií, který má určitou cenu na pracovním trhu. V každodenním životním koloběhu vystupuje na povrch pocit osamocení a potřeba kontaktu s jinými lidmi. Sociální sítě tuto potřebu naplňují, ale jejich nebezpečí spatřuji v tom, že mnohdy osobní bezprostřední vztahy nahrazují.

Seznam použité literatury:

- Blueová, A. (1995). *Martina*. Praha: Olympia.
- Burton, G., Jiráček, J. (2001). *Úvod do studia médií*. Brno: Barrister a Principal.
- Dumazedier, J. (1974). *Sociologie empirique du loisir*. Paris: Seuil
- Encyklopedie DOKEO. (2006). *Umění, volný čas a sport*. Praha: Albatros.
- Eriksen, T. (2005). *Tyranie okamžiku*. Brno: Doplněk.
- Filipcová, B. (1967). *Člověk, práce, volný čas*. Praha: Svoboda.
- Foster - Vernon W. (1993). *Nový začátek-kniha o životním stylu*. Advent Orion.
- Galloway, J. (2007). *Gallowayova kniha o běhání*. Talpress.
- Graves, R. (1971). *Já, Claudius*. Praha: Odeon.
- PhDr. Hofbauer, B. (2004). *Děti, mládež a volný čas*. Praha 8: Portál.
- Keller, J. (1997). *Úvod do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Kuhnl, R. (2000). *Chytré drogy*.: Adonai,s.r.o.
- Lenderová – Jiráček – Macková. (2009). *Z dějin české každodennosti*. Praha: Karolinum.
- Man, L. (1995). *Jak vyhrát pomerančovou mísu*. Opava: Optys.
- Masaryk, T. G. (1926). *Jak pracovat?*, přednášky z roku 1898. Praha.
- Milovský, M. (1996). *LSD a jiné halucinogeny*. Albert.
- Scruton, R. (2002). *Průvodce inteligentního člověka po moderní kultuře*. Praha : Academia.
- Selucký, R. (1966). *Člověk a jeho volný čas*. Praha: Československý spisovatel.
- Soukup, V. (2004). *Dějiny antropologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- Spousta, V. (1996). *Metody a formy výchovy ve volném čase*. Brno: Pedagogická fakulta.
- Šerák, M. (2009). *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál.
- Štorch, E. (1983). *Lovci mamutů*. Praha: Albatros.
- Toti, G. (1966). *Právo na lenost?*. Praha: Mladá fronta.
- Veblen, T. (1999). *Teorie zahálčivé třídy*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Velký sociologický slovník*. (1996). Praha: Karolinum.
- Verdon, J. (2003). *Volný čas ve středověku*. Praha: Vyšehrad.
- Všeobecná encyklopedie*. (2002). Praha: DIDEROT.
- Zich, F. (1978). *Co s volným časem?* Praha: ČTK Pressfoto.

Internetové odkazy:

Eldon, E. (2008) *Growth puts Facebook in better position to make money.* *VentureBeat*. <http://venturebeat.com/2008/12/18-growth-puts-facebook-in-better-position-to-make-money/>

Facebook says membership has grown to 750 million-USATODAY.com
<http://www.usatoday.com/tech/news/2011-07-06-facebook-skype-growth.html>

Impact of Facebook Over Society <http://ezinearticles.com/?Impact-of-Facebook-Over-Societyid=5830166>

(2011) „Five million Facebook users are 10 or younger“. *ConsumerReports.org*. May Retrieved May <http://news.consumerreports.org/electronics/2011/05/five-million-facebook-users-are-10-or-younger.html>

Wells, R. (2010) „41,6% of the U.S. Population has a Facebook account“. *Social Media Today*. Retrieved <http://socialmediatoday.com/index.php?q=roywells1/158020/416-us-population-has-facebook-account>

Gardner, D (2010) „The marriage killer: One in five American divorces now involve Facebook“. (London). <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1334482/The-marriage-killer-One-American-divorces-involve-Facebook.html>

Harwood, J. (2009). „Facebook causes one in five divorces, says law firm“. *The First Post* (London). <http://www.thefirstpost.co.uk/57742,news-comment,technology,facebook-causes-one-in-five-divorces-says-law-firm>

Culey, G. (2010). „Revealed: Which social networks pose the biggest risk?“. <http://nakedsecurity.sophos.com/2010/02/01revealed-social-networks-pose-biggest-risk/>

(2010) „Father finds daughter on Facebook after 20 years apart“. WABC Retrieved <http://abclocal.go.com/wabc/story?section=news/localid=7739245>

Bartle, P. (2007). Eating with friends, the Role of Food in Empowering Communities www.cec.vcn.bc.ca/cmp/modules/mob.eat.htm

Braun, A. (2010-2011). Americans need to stop multitasking while eating alone, French sociologist Claudie Fischler on Food Lecture Series: Eating Your Environment, www.grist.org/.../2010-11-15-americans-stop

Rozin,P., Fischler, C., Shields, C. Mason, E.. (2006). Attitudes towards large numbers of choices in the food domain:a cross-cultural study of five countries in Europe and the USA

www.sciencedirect.com/.../SO1956663060

Servan-Schreiber, D. Eating together – Manger ensemble

www.psychologies.co.uk/...lets-eat-together